ПОЛИТИКИН ЗАБАВНИК

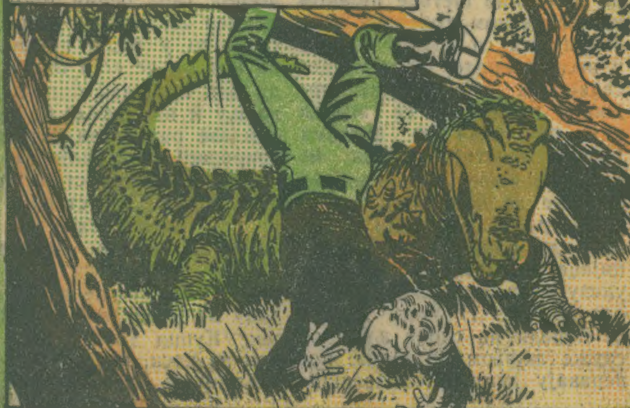
Година XXII — Број 429
Субота, 19 март 1960 год.

ИЗЛАЗИ СУБОТОМ

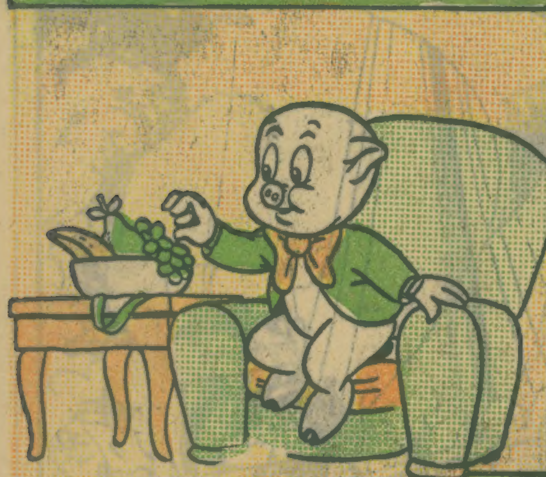

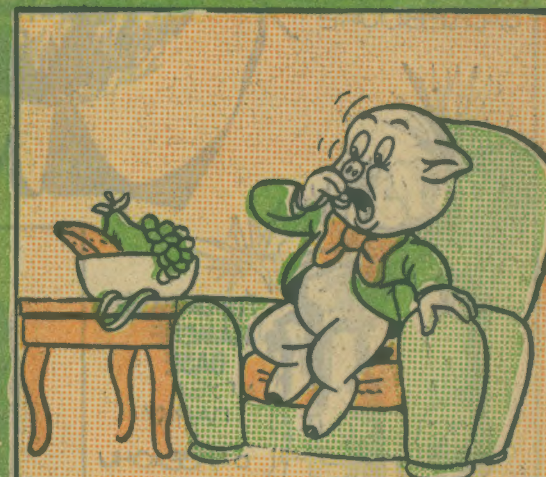

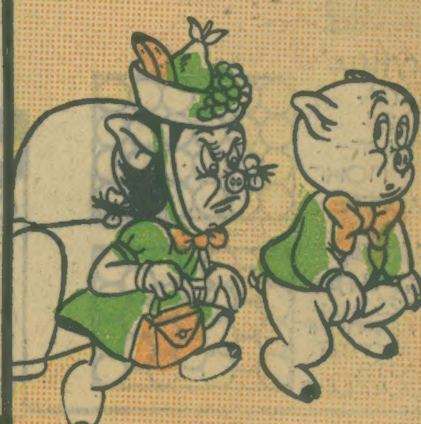

У ОВОМ БРОЈУ:

Т.-4/60

НАЈВЕЋИ ЗЕМЉОТРЕСИ У ИСТОРИЈИ

480 године пре наше ере: Земљотрес на острву Саламини, на сам дан велике поморске битке у којој су Грци под вођством Темистокла победили надмоћну Ксерксову флоту.

63 године наше ере: Страховит земљотрес разорио је римски град Помпеју. Обновљени град био је 79 године поново уништен за време ерупције Везува.

363 године: Земљотрес у Грчкој који се осетио од Парнаса до Тебе. Тада се срушио велики Аполонов храм.

1033 године, 6 марта: Земљотрес у јужном делу Палестине. Уништен је град Ака; у катастрофи је страдало 7.000 људи.

1293 године, 27 маја: Земљотрес у Јапану — у Камакури и провинцији Канто; 22.000 мртвих.

1631 године: Земљотрес у Напуљу имао је 3.000 жртава.

1662 године: Ужасан земљотрес у Кини, између провинције Шенси и Кансу оставио је 200.000 мртвих.

1663 године, 23 фебруара: Земљотрес у Малој Азији; настрадало је 3.000 људи.

1693 године: Јак земљотрес на Сицилији уништио је 54 града и 300 села; погинуло је више од 60.000 људи.

1703 године: Потрес у граду Једо, тадашњој престоници Јапана, и у провинцији Сагами. Преко пола милиона порушених зграда и 137.000 мртвих.

1775 године, 1 новембра: Највећи земљотрес у Лисабону с преко 60,000 жртава.

1797, 28 октобра: Најтежи земљотрес у Перуу.

1811 године, 16 децембра: Најтежи земљотрес у историји Сједињених Америчких Држава. Спуштање земљишта обухватило је огромну површину од 78.000 кадратних километара.

1855, 10 новембра: Токио је потпуно опустошен — 100.000 мртвих.

1906 године, 18 априла: Калифорниски земљотрес познат под именом „земљотрес у Сан Франциску“. Жртава је било нешто испод хиљаду, а материјална штета износила је 350 милиона долара.

1908, 28 децембра: Велики земљотрес у Месини и Калабрији унесрећио је преко 100.000 лица.

1923 године 1 септембра: Велики трус у Јапану. Токио и Јокохама су били разорени, 247.000 мртвих.

1935 године, 30 маја: Земљотрес у Индији готово је уништио град Квету и преко 100 насеља на простору од 7.000 квадратних километара. У Квети је од 40.000 становника настрадало 26.000.

1939 године, 25 јануара: Земљотрес у Чилеу; 25.000 мртвих и преко 50.000 рањених.

1950, 15 августа: Један од најтежих земљотреса у историји трајао је 20 дана. Захватио је Јужни Тибет и Асам. Монт Еверест се подигао за 70 метара. Настрадало је милион особа, а преко пет милиона остало је без крова.

1955/1956 године, од новембра до фебруара: Двадесет тежих земљотреса на читавом подручју Тихог Океана.

1956 године, од фебруара месеца па надаље: Период јаких трусова на подручју Средоземља. Велике штете и многобројне жртве у Турској, Либанону и на грчким острвима.

Узроци и врсте земљотреса

Наука је утврдила узроке земљотреса, који нису ништа друго него таласање на површини земље. Узроци тога таласања налазе се у већим или мањим дубинама земљине коре. Углавном постоје три групе узрока, по чему се и земљотреси деле на: тектонске, вулканске и урвинске.

Тектонски земљотреси су најјачи и веома су чести. Они настају услед спуштања појединих делова земљине коре, размицања и убирања терена итд. Вулкански су у вези са ерупцијом вуклана, кретањем магме, рушењем и улегањем кратера итд. Урвинске земљотресе проузрокује слегање подземних шупљина, клизање земљишних слојева и обурвавање зидова и тавана у пећинама. Ови потреси слабији су од првих и имају више локални значај.

Јачина земљотреса одређује се по утврђеној, међународној скали која има дванаест ступњева и по њој се земљотреси деле на: неосетне, врло лаке, лаке, умерене, доста јаке, силне, штетне, разорне, пустошне, катастрофалне и велике катастрофалне.

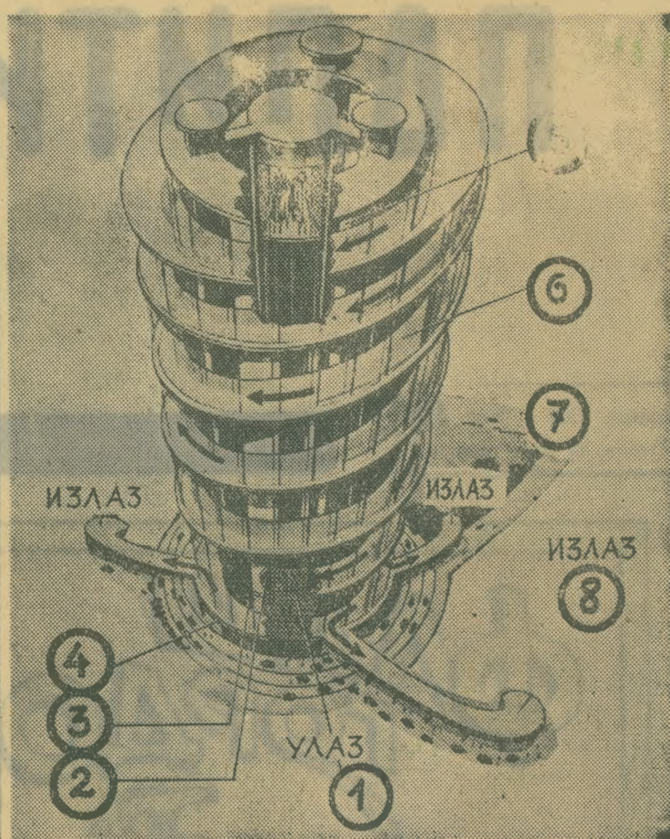
Хипоцентар или центар је место одакле почиње потрес и налази се на различитим дубинама у земљиној кори, обично десет до петнаест километара. Што је центар дубљи — удар је јачи и потрес се осећа на већим површинама. Епицентар је место на површини земље, непосредно изнад хипоцентра. Од центра се потреси шире у свим правцима: уздужно и попречно. Установе у којима се проучавају земљотреси називају се сеизмолошке станице. Наша сеизмолошка станица у Београду једна је од најстаријих на Балкану и позната је у целом научном свету због проучавања трусова на Балканском Полуострву.

✡

Енергија која се развија приликом земљотреса страховито је велика. Тако је енергија земљотреса у Калифорнији, који се десио 1906 године, била равна удару гранитног блока тешког 2 милијарде и 600 милиона тона који би био бачен са висине од 6 километара. Изражено у електричној енергији, то би износило 44 милијарде киловатчасова. Али, било је и већих потреса од овог, нарочито у Јапану.

✡

Наука на основу проучавања земљине коре данас тачно зна који су терени више подложни земљотресима и какви се земљотреси могу на њима догодити. Међутим, још није нађен одговор на питање када се могу десити земљотреси.

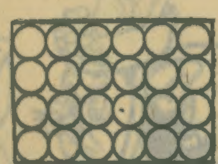
Супер-пијаца

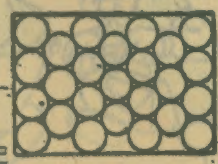
У вечитој борби да се стигне време, познати амерички архитект Франк Рајт, који је умро пре неколико месеци, дао је овај нацрт за једну „супер-пијацу“. Будуће домаћице шетаће пијацом по покретном тротоару који се спушта са седмог спрата у виду спирале. Наместо досадашњих пространих тржница подићи ће се зграда чија површина не заузима велики простор. Купци ће трошити веома мало времена и снаге да прегледају и купе потребну робу. На слици се види нацрт једне такве пијаце. Бројеви на линијама указују на поједине делове ове пијаце: 1) Улаз. Да би се попели на спрат људи се служе лифтом; 2) Мајке поверавају децу неговатељицама; 3) Предвиђена је и одаја за чување паса; 4) Да посетиоци не би лутали, ту је и обавештајни биро; 5) Кад посетиоци стигну до спрата који желе или на врх куле, добију свој редни број, например 20, 50 или неки други и то у више примерака, па кад им се која ствар свиди они по један број залепе на њу и иду даље; 6) Купци обилазе рејоне на покретној спиралној стази која им омогућава да „прокрстаре“ целу пијацу; 7) Све ствари које је посетилац желео да купи са његовим одређеним бројем аутоматски се спуштају у приземље и ту скупљају на једно место; 8) Излазак. Купци добију свој рачун на каси, где плате робу, а затим је узму спаковану.

Ripley's — Веровали или не!

НАЈНЕОБИЧНИЈА КУЛА СВЕТИЉА — ЗА ВРЕМЕ ЈЕДНЕ ЕРУПЦИЈЕ, 1902, ВУЛКАН МОН ПЕЛЕ, НА МАРТИНИКУ, ИЗБАЦИО ЈЕ МЛАЗ ЛАВЕ КОЈА СЕ ОДМАХ СТВРДНУЛА ОБРАЗУЈУЋИ ИЗНАД КРАТЕРА КУЛУ ВИСОКУ 500 М! КУЛА ОД ЛАВЕ МЕСЕЦИМА ЈЕ БЛИСТАЛА И ОСВЕТЉАВАЛА ОКОЛИНУ

ПРВА ДИМНА ЗАВЕСА У ИСТОРИЈИ ПОМОРСТВА

24 АВГУСТА 1217, ЕНГЛЕСКА ФЛОТА ПОТУКЛА ЈЕ У БЛИЗИНИ ДОВЕРА ПЕТ ПУТА БРОЈНИЈУ ФРАНЦУСКУ ФЛОТУ ЗАХВАЉУЈУЋИ ЛУКАВСТВУ ХУБЕРТА ДЕ БАРЕА КОЈИ ЈЕ ВОДЕЋИ РАЧУНА О ПРАВЦУ ВЕТРА, ПРВИ ПУТ У ИСТОРИЈИ ПОМОРСТВА УПОТРЕБИО ДИМНУ ЗАВЕСУ БАЦИВШИ У МОРЕ ОГРОМНУ КОЛИЧИНУ НЕГАШЕНОГ КРЕЧА! БРИТАНЦИ СУ ТАДА ЛАКО САВЛАДАЛИ НЕПРИЈАТЕЉА И ЗАРОБИЛИ ИМ 55 БРОДОВА

Уочи пролећне песме

На прагу смо лепих дана када ће опет школска деца и запослени људи једва дочекати тренутак да оду у природу. И птице већ започињу прве тактове пролећне песме. Засад их цвркућу само оне које су остале на старим местима, које нису

провеле зиму на крајњем југу Европе и у Африци, али хор ће се убрзо попунити новим певачицама.

Ако у ове хладне дане прођемо кроз шуму, међу оголелим гранама угледаћемо понеку сеницу или црвендаћа, дрозда, чворка, детлића или неизбежног врапца, а од ноћних птица шумску сову. Њима ће се касније придружити сенице, ласте, славуји и жује. Оне чекају да отопли и да се на дрвећу појаве инсекти који чине њихове главне оброке.

Свакако сте се бар некад запитали зашто птице певају? На ово сви орнитолози дају исти одговор: да би указале на своје присуство осталим птицама. Услед хладноће, још су као у неком полусну, али ће их топао ваздух и сунце брзо оживети, што ће се одмах приметити по њиховој песми.

Ко буде имао више времена и стрпљења да наредних недеља посматра птице, уочиће како се врло различито понашају. Узмимо као пример једног коса. Мужјак прво дође да осмотри животни простор који је обично исти као и прошлогодишњи. Та зона кретања коју, уосталом, није напустио у току целе зиме, простире се у кругу чији пречник износи један километар. Кос ће у њему да опише један мањи, од 10 до 20 метара у пречнику, и ту ће да свије гнездо. Да би свечано објавио свој долазак, кос почиње да пева. А пре тога, мора да одреди и место за певање.

Свака птица одређује ово место сходно својој врсти. Кос ће, например, да се постави на високој грани, близу врха стабла на коме је његово гнездо. Никад се не удаљава и стално мотри на свој „срез“. Сеница, напротив, чије је гнездо скривено у високој трави и у шибљу, пева сакривена у оближњем жбуну.

Црвендаћ, док пева, никако не заборавља своју лепу гушу којом се шепури и због које му завиде друге птице. Црвено перје, као и његова песма, служе му да свима обелодани где му је животни простор.

Ласта је, као што добро знамо, у непрестаном лету, а врапци су увек са осталим члановима покретног хора.

Ако не знате колико је сати, ослушните птице. Свака је на своме месту и одговориће вам. Концерт почиње пред свитање и свирачи се готово увек јављају одређеним редом.

Црвендаћ, косови и дроздови биће први. Започињу пре зоре и завршавају пошто се ноћ увелико спусти. Има птица које свакодневни цвркут почињу с појавом сунца, а има их које се чују кад је киша. Такав је детлић. Чим падну прве капи он се јавља.

Извесне врсте птица никад не започињу песму пре других. Тако ће се црвендаћ ретко чути пре коса. Певачице као да имају свог диригента и свог првака. Усред тишине зачује се прво челни и онда се цела долина оспе песмом. Наравно да ни овде, као ни у целој природи, нема непрекршивих правила.

За који дан, кад почну топлији дани, зачућемо прве тактове пролећне птичје симфоније. Убрзо ће се извршити и попуњавање новим, младим гласовима. Певачице се већ припремају за повратак. И свака ће отићи у земљу коју је при крају јесени напустила.

ПАЈА ПАТАК
by Walt Disney
БЕНЗИН
ДОВРАГА! ПРАЗНА!
КХХХ КРРРР
ОХ! ОХ! НЕМА БЕНЗИНА!
БЕНЗИН
НАПУНИ ЈЕ И ДЕСЕТИ ПУТ!
313

Нису знали обичаје

Становници усамљених пољопривредних добара на пустарама канадског севера снабдевени су пиштољима за избацивање разнобојних ракета које им служе за споразумевање. Црвена ракета значи пожар, плава је позив лекару, зелена тражи интервенцију полиције итд. За време снимања једног филма употребљена је бела ракета, јер дошљаци нису знали за обичаје у овој области. Сутрадан је, међутим, на фарму колима стигло више десетина упарађених сељака спремних за гозбу. Снимательска екипа тада је сазнала да бела ракета значи позив суседима на свадбени ручак.

Ништа ново...

„Људи жабе“ са својим сложеним уређајима за роњење нису никаква новост. Још у XVII веку италијански математичар Ђовани Борели дошао је на идеју како да се продужи време бављења под водом. Цртеж приказује „уређај“ за роњење који се састојао од резервоара са ваздухом, „регулатора“ за дубину и пераја за ноге. Само, читав апарат се показао као неупотребљив.

СИТНО...

У Екс-ла-Шапелу и старији људи присуствоваће отсад предавањима о опасностима саобраћаја. Ова предавања су досад редовно одржавана само за ученике градова. Убудуће и становници домова стараца превозиће се као и ђаци специјалним аутокарима на најгушће и најопасније раскрснице ради „очигледне наставе“.

☆

Према мишљењу двојице јапанских научника чај ће бити, у извесној мери, противотров Стронцијуму 90.

☆

Просо, храна за птице, извози се из Француске нарочито за Енглеску и Канаду и то у великим количинама — преко 200 милиона килограма.

Без примене...

Нацрт за први „аутомобил“ дао је чувени италијански сликар Леонардо да Винчи 1480 године, — пре непуних 500 година. Покретачку снагу возило је добијало преко система опруга и котурастих преноса. Али, установило се да је оно без практичне примене. Леонардо да Винчи рођен је 1452 године и већини је познат само као највећи сликар свога доба. Често се заборави да је он био талентован вајар, архитект и проналазач.

ДУХ САМЕР-ЛЕЈКА

Блеки подиже главу, пажљиво оњуши на све стране и залаја. Џим застаде са тесањем, погледа у пса, а онда на пут који се протезао према шуми.

— Мир, Блеки! — рече и спусти руку на сиву главу пса.

За један тренутак пас се окрену према њему и прислони уз господара, а онда поново подиже њушку и залаја.

— Мир! — опомену га Џим. Пас престаде да лаје, али продужи да лупа репом по песку.

Пуцкетање ватре, наложене ради одбране од москита, узнемиравало је тишину. Џим наједном зачу бат коњских копита. Звук је долазио од језера, чије су обале биле заклоњене врбовим жбуњем. Он устаде полако са колица на којима је седео и пође према огради, а пас узбуђено лајући потрча напред.

„Патрола није" размишљао је Џим. „У њој су увек двоје, а ово је бат само једног коња. Ко ли је то залутао . . ."

Тада се појави јахач. Брзо се приближавао. Џим отвори капију да би му омогућио пролаз и погледа га неповерљиво. Није га познавао, није га чак никад раније ни видео.

Јахач заустави коња пред капијом, погледа испитивачки Џима, дрвену колибу и ниске штале, а онда подиже руку до шешира са широким ободом и упита:

— Могу ли овде преноћити?

Кратко климнувши главом Џим отпоздрави и одговори:

— Као што видите, већ сам отворио капију.

— Да, наравно! — добаци јахач и утера коња у ограђен простор, сјаха и протегну се, а затим привеза коња за један стуб.

Џим је мирно стајао поред дошљака и само погледом пратио сваки његов покрет. Пас је потмуло режао. Док је затварао капију, Џим запита преко рамена:

— Ви долазите из Ванкувера?

— Да — одговори непознати и пружи Џиму руку. Моје име је Рејнолдс, а ви сте Џим Арчер, зар не?

Џим прихвати руку и рече:

— Тачно. А откуд ме познајете?

Уз широк осмех Рејнолдс одговори:

— Не познајем вас уопште, али сам слушао о вама. Рекоше ми у Блеквилу да се између Блу-Лејка и Самер-Лејка налази Џим Арчерова фарма самура. А пошто је ово једина фарма на коју сам наишао, верујем да сам погодио . . . није ли тако?

— Тако је — рече Џим. Овде нема ништа осим шуме и степе, моје фарме и, наравно, мене.

— Забуна није била могућна, наравно, — настави Рејнолдс, скиде шешир и баци га на колица на којима је до малопре седео Џим.

На ово Џим ништа не одговори, већ гурну врата колибе и уз лаган покрет руке позва:

— Изволите, уђите.

— Хвала, — рече Рејнолдс. Морао се сагнути да би прошао кроз врата.

За њим уђе и Џим, пусти и пса, а онда затвори врата и приђе огњишту.

— Хоћу да испржим мало сланине, нисам још вечерао. Волите ли ви сланину и порицџ?

— Наравно, — одговори Рејнолдс и огледа се по колиби. Живите ли овде потпуно сами, Арчере?

— Потпуно сам — процеди Џим.

— Гром и пакао! — узвикну Рејнолдс и удари се по нози. И никада немате посете?

— Никад, — одговори Џим док је секао сланину. Једино, ако сматрате као посету долазак патрола, неколико Индијанаца и момка-разносача из Силверове радње у Блеквилу.

Док је Џим мешао порицџ, сланина се увелико пржила у тигању. Пас је још немирно трчкао тамо-амо. Велики ноћни лептирови су тромо летели кроз просторију и ударали час о лампу, час о мрежу разапету против москита.

Рејнолдс поче да раскопчава свој кожни прслук, али одједном застаде:

— Ви имате чак и радио! — узвикну изненађено.

— Тренутно не ради, заборавио сам да поручим од Силвера нову батерију, стара се већ истрошила.

— Тако, тако — замумла Рејнолдс и настави да раскопчава прслук. Значи могао би Ванкувер да изгори, или да избије рат, а ви о томе не бисте ни знали.

Скинувши таву с ватре Џим раздели сланину у тањире.

— Тако нешто се брзо чује, Рејнолдсе. А и Силвер шаље новине, старе додуше . . .

— Колико старе? — упита Рејнолдс нагло.

— Како кад — одговори Џим, док је сипао порицџ. Понекад осам дана, често четрнаест, а некад још и више. Момак пролази овуда сваке три недеље. Пријатно, зар не, мистер Рејнолдсе!

— Хвала, — рече Рејнолдс, привуче тањир и поче да једе. После неколико залогаја опет спусти кашику и упита:

— Кад му је опет време да дође, мислим, Силверовог момка?

— Сутра или прекосутра — одговори Џим између два залогаја. А зашто питате?

— Тек тако, — одмахну Рејнолдс и настави да једе.

— Мислио сам да желите да купите нешто од њега, — рече Џим не дижући поглед с тањира.

— Не, не треба ми ништа.

„Ово је један од оних који воли да пита, а сам нерадо одговара", помисли Џим.

После завршене вечере запалише луле.

— Прилично сам уморан, — рече Рејнолдс убрзо. — Кад бисте хтели да ми кажете где могу да . . .

Он се нагло тржe. Неки језив крик проломи се кроз тишину, понови се неколико пута још јаче, да би се најзад изгубио уз неколико грлених звукова.

— Шта . . . шта је то било? — упита Рејнолдс побледео, док су му усне дрхтале, а руке се тресле на крилу.

— Немојте да се узбуђујете, — равнодушно одврати Џим док је распремао сто. То су гласови духова . . .

— Гласови духова? — зачуди се Рејнолдс. Покушао је да се насмеје али без успеха. То је глупост!

Џим подиже рамена:

— Ко зна. И ја баш не верујем у то, али Индијанци тврде да је то дух Самер-Лејка који се јавља увек кад је неко „силом одведен из живота у смрт".

— Празноверица — рече Рејнолдс некако усиљено. Индијанци су познати по томе што . . .

У том часу поче опет из даљине неко стењање, претвори се у крик, онда у урлик и поново замре у кркљању.

Рејнолдс скочи:

— То је . . . то је језиво!

— Да — одврати Џим и спусти посуђе. Баш не звучи лепо. Али то су духови, који оплакују невино проливену крв.

Он пође према вратима и положи руку на браву:

— Одох да видим још једном да ли су вратанца на боксовима добро затворена.

— Не остављајте ме самог! — завапи Рејнолдс. Сав сам узбуђен. Ови ужасни крици прошли су ми кроз кости, — и он се опет тржe, јер крик поново јекну кроз самоћу, појача се, одјекну и нестаде.

— Мора да је неки убица у близини — прогунђа Џим као за себе.

Рејнолдс се наслони исцрпљен на столицу. Био је блед као крпа, очи су му трептале а дрхтао је целим телом.

— Убица, — рече он полако као да му је језик отежао, — убица, убица — понављао је. Дисао је тешко и гледао беспомоћно у Џима.

Џим скиде руку с браве и окрену се.

— Знам, — рече он мирно. Деби Џемсон вас је изазвао и ви сте га немилице ударили. Зашто се упуштате с таквим типовима . . .

Рејнолдс је изненађено зурио у Џима:

— Откуд . . . откуд знате . . ?

— Писало је у новинама — одговори Џим мирно. И преко радија сам слушао о томе . . .

— Мислио сам да имате само старе новине — рече Рејнолдс. А и радио вам је, значи, исправан.

Џим одговори не подигавши поглед:

— Био је то мали трик. Нисам знао како ћете се држати. Лагао сам вас из опрезности. Сада сте мекани . . .

Затворивши уши рукама јер се крик опет зачуо, Рејнолдс се стресе и упита:

— Да није и овај крик један од ваших трикова, Арчере?

— Не, крик није трик, он је стварност. Увиђате ли сада да не вреди бежати. Савест увек иде за човеком, па макар он бежао надзвучном брзином.

— Да, имате право. Пријавићу се властима, можда ће ми признати да сам се бранио . . .

— Уосталом Џемсон није мртав, — рече Џим.

Разрогачивши очи Рејнолдс направи гримасу као да не верује својим ушима. Када се мало прибрао, он уздахну с великим олакшањем:

— То је дивно, не могу вам рећи колико сам срећан . . . Али, да тако нешто постоји . . .

— Шта? — упита Џим.

— Духови, духови који урлају као сотоне . . .

— Нема духова — рече Џим и кротко се насмеја. Оно што сте чули то је глас птице, глас „рониоца испод леда".

ПИСАЦ И КРИТИКА

Један од првих позоришних комада француског писца комедија Жоржа Куртелина претрпео је потпун неуспех. Чинови су се „вукли", публици је било досадно а писац, који је те вечери доживео мали живчани слом, сутрадан је прочитао у новинама како се публика његовом комаду слатко насмејала. Наиме, један критичар је написао о премијери следеће речи: „Људи су се задовољно смејали, али само у првом реду партера. Кад сам се заинтересовао, видео сам једног весељака како за време претставе прича врло успеле вицеве".

Кад је добар кувар...

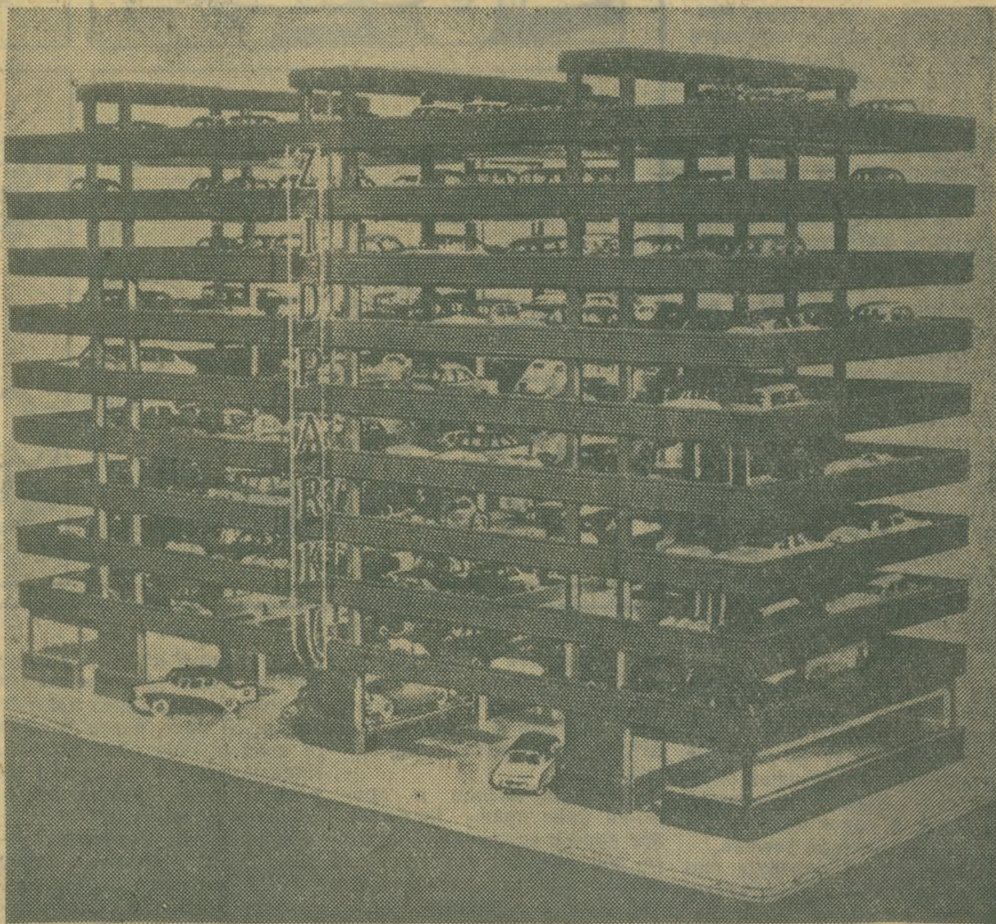
Француски месечни часопис „Свезнање" пише да на линији Одеса—Александрија саобраћа совјетски брод „Победа" који је постао чувен по главном кувару. Не само да је прави мајстор у спремању јела, већ сервира и чисто националне обеде за путнике разних народности. Италијан, Грк, Рус или Холанђанин биће послужен најомиљенијим народним јелима своје земље укуснијим но што их једе и код своје куће. Лист каже да странци који путују на овој релацији увек гледају да подесе своје послове тако да путују баш „Победом". Досетљиви кувар, кажу, добио је и одликовање за заслуге унапређења совјетске трговине.

Пећина бога Пана

У Грчкој, на 5 километара од града Маратона, откривена је пећина у којој су подношене жртве богу Пану. До налазишта се дошло сасвим случајно. Таваница је исклесана у зеленом мермеру. На поду се налази дебео слој наноса разних отпадака наталожених у току столећа, али у њему су откривени многобројни остаци статута које претстављају Хермесовог и Пенелопиног сина.

Да није било несреће

При рашчишћавању терена после провале бране код Фрежиса учињено је сензационално археолошко откриће. Радници, поправљајући пут који води ка мору, наишли су на читав низ грађевина и на једно пристаниште из доба Римљана. Претпостављало се и раније да се испод Фрежиса крију остаци римске вароши, али се нису могле рушити куће да би се несумце копало. Сада је на светлост дана изашла римска варош од пре 2.000 година.

АУТО-СИЛОСИ

Паркирање аутомобила у великим градовима све више претставља нерешив проблем. Кад је најживљи саобраћај, поред главног улаза у Хајд парк у Лондону прође 90.000 аутомобила на сат. У центру Њујорка постоји широко подручје у које не сме да уђе ниједан приватан аутомобил. Сопственици паркирају кола у одређеним четвртима а потом седају у такси којима је једино дозвољен саобраћај кроз претерано закрчене делове града.

Базел у Швајцарској, иако знатно мањи од оваквих метропола, први је изградио ауто-силос на осам спратова са боксовима за 400 кола. У силосу је запослено само неколико људи. Ниједан сопственик кола нити ма ко други не сме да уђе у зграду тако да не постоји могућност крађе делова или остављених ствари у возилима. Пењање помоћу лифтова, смештај у боксове и повратак аутомобила до улаза врши се аутоматски.

По угледу на Базел, неколико европских градова започело је изградњу својих ауто-силоса. Наша слика приказује макету овакве грађевине у Лондону која ће поред надземног дела имати исти број боксова испод земље. Примаће 2.000 кола а рад неће престајати ни ноћу. Изгледа да ће једино овакве гараже бити у стању да ослободе закрчене улице, булеваре и тргове многих кола која сметају живљем саобраћају.

САМОУБИСТВО ЈЕДНЕ ПОДМОРНИЦЕ

За време Другог светског рата официри и морнари америчке подморнице „Тенг“ с поносом су истицали да њихова подморница ретко кад напразно испали торпедо. За мање од годину дана борби „Тенг“ је с непогрешивом тачношћу косила јапанске транспортне и бојне бродове и нафтоносце. Али, тек на петој ратној акцији, која је трајала од 27 септембра до 24 октобра 1944, подморница је ушла у историју подморничког ратовања и ту заузела јединствено место.

Тек што је „Тенг“ упловила у воде Формозе, наишла је на један јапански конвој. Командант Ричард О'Кејн потопио је готово за трен ока два јапанска теретна брода, а одмах затим издао заповест да подморница крене право у средину конвоја.

На дно су отишла још три нафтоносца, један теретни и један транспортни брод. Ниједан торпедо није промашио.

Двадесет и четири часа касније, кад је подморница опет изронила на површину, наишао је други јапански конвој. Изгледало је немогућно да се успех претходног дана понови. Али, и командант и посада желели су да покушају. Полетела су четири торпеда и сва четири погодила су циљ. А за њима још три.

На попришту су се тада појавили јапански разарачи и устремили се на подморницу. Најпаметније је било заронити и удаљити се. Али, О'Кејн је приметио да један јапански транспортни брод не тоне иако је био погођен. Поред тога, подморница је имала још два неиспаљена торпеда. Зар да побегну с неискоришћеном „џебаном“? Претпоследњи торпедо излетео је из цеви — право на мету. Сад и последњи...

Командант О'Кејн се следио. Последњи торпедо се окренуо... описао широк круг који ће га довести натраг, право на „Тенг“. Промуклим гласом викнуо је: „Пуном брзином напред... Припремите све за рођење!“

Подморница је задрхтала под притиском сопствених машина. Пред командантовим очима све се стопило у једну слику: бродови у пламену, ватра из непријатељских разарача, бели злокобни лук торпеда који се враћао према подморници. Неколико секунди касније, нова експлозија проломила се кроз ноћ. Подморница је тонула уништена сопственим торпедом.

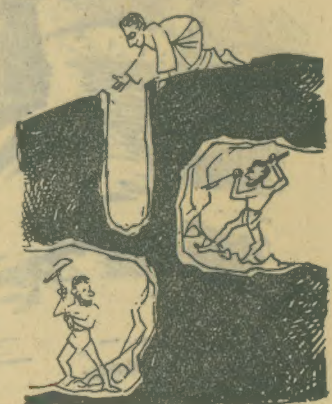
Капетан О'Кејн и још осам чланова посаде преживели су несрећу и пали су у јапанско заробљеништво. После рата потопљена подморница и њени мртви и живи чланови посаде одликовани су медаљом за храброст.

ТУНЕЛ НА САМОСУ

Без преувеличавања може се рећи да прокопавање тунела и копање шахтова спадају у најкомпликованије грађевинске подухвате. Док на површини радници могу и оком да контролишу свој рад, под земљом су принуђени да се ослањају искључиво на тачност прорачуна и квалитет инструмената. Како су, онда, такве радове људи изводили кад није било никаквих апарата?

Године 1882, немачки археолози који су вршили ископавање на грчком острву Самосу, открили су у планини Кастро тунел дуг 1 километар и широк 2 метра. Како тврди стари историчар Херодот, тунел је прокопао, око 530 године пре наше ере, Евпалин по наређењу тиранина Поликрата да би становници града Самоса добили изворску воду.

Тунел су почели да копају са оба краја. Када су се групе копача среле, утврђено је да је грешка у прорачуну, с обзиром на епоху, била незнатна: десет метара у хоризонталном и три метра у вертикалном правцу. Овај резултат учиниће нам се још бољи ако се узме у обзир да су пре 1200 година у околини Јерусалима, при прокопавању сличног подземног канала за воду, извођење подземних радова морали да контролишу копањем вертикалних „бунара“. Али, упркос томе тунел је, уместо да буде прав, добио облик цик-цак и био двоструко дужи но што је замишљен.

ШЕСНАЕСТ ВРСТА ВОДЕ ЗА ЧАЈ

Многи љубитељи чаја тврде да постоје нарочити начини закувавања чаја од којих зависи мирис, укус и боја готовог напитка.

У Кини, постојбини чаја, припремање овог напитка претворило се у праву уметност. Први научни трактат о припремању чаја записао је Ло Ју. Он је тврдио да поред квалитета чајних листова, велику улогу игра вода. „Планинска вода је најбољег квалитета, речна —средњег, а бунарска најслабијег“, — писао је Ло Ју. Али, ни одлични чајни листићи ни добра вода не вреде ништа ако се не зна вештина закувавања чаја. Су Е, који је живео у време династије Танг, тврди да постоји 16 временских рокова кад се у њу ставе листићи чаја.

У једном се слажу древни и данашњи љубитељи чаја: вода у коју су већ стављени листићи чаја не сме дуго да кључа јер напитак губи од свог мириса и укуса.

ТАЈНА СТУБА

Међу многим архитектонским делима Лењинграда једно од првих места свакако заузама Дворски трг чији је највећи украс Александров стуб. Подигнут је 1834 године по пројекту градитеља Монферана, а у част победе над Наполеоном.

Две године на обали Финског Залива одваљивали су од стене помоћу маљева и длета нарочиту гранитну громаду. Из ње је био истесан

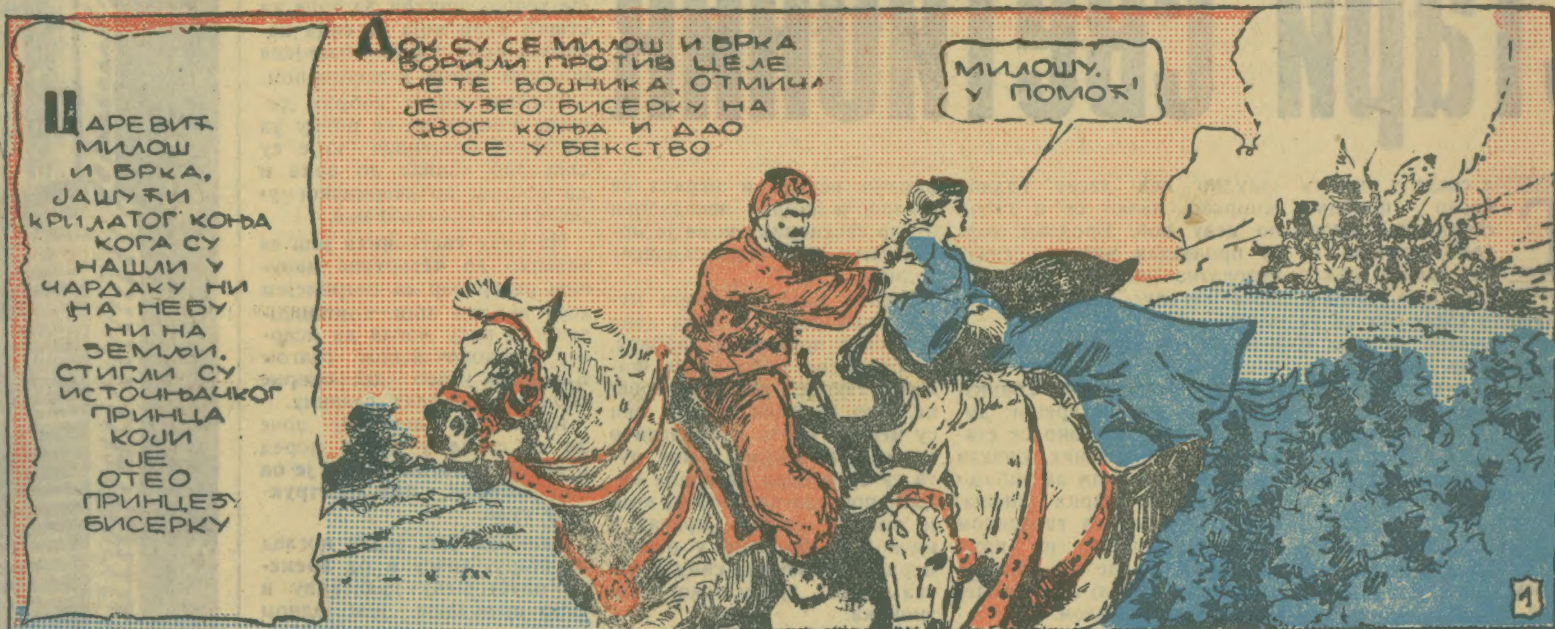
највиши на свету гранитни споменик: са својих 47,5 метара он надвисује чувени Вандомски стуб у Паризу и Трајанов стуб у Риму. Помоћу нарочитог система чекрка, 1.400 војника дизали су огромни стуб да би га поставили на његово постоље.

Већ 126 година стоји чврсто џиновски стуб одржавајући се искључиво својом тежином која премаша 600 тона. Време је потврдило Монферанове прорачуне. Ни експлозије артиљериских граната, ни разорни ваздушни притисак од авионских бомби нису померили монолитни стуб.

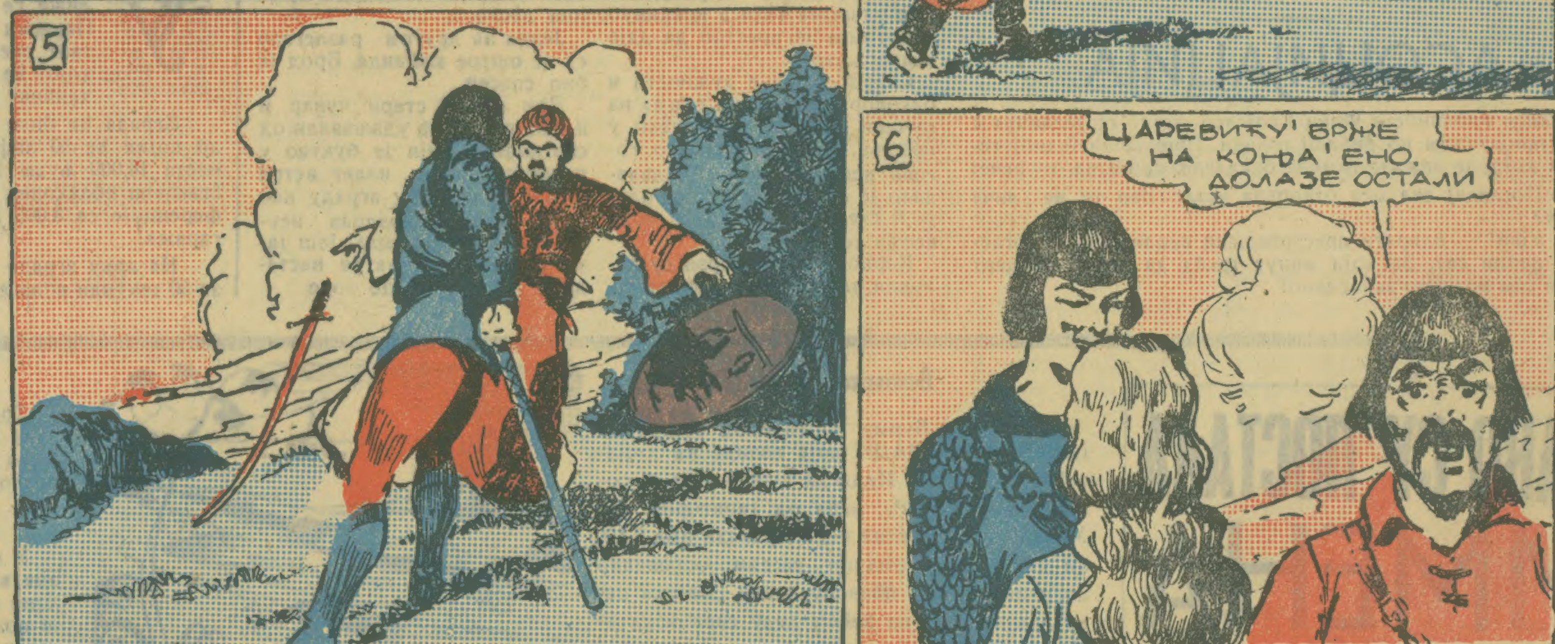
Прича се, међутим, да је убрзо после откривања споменика нека петроградска племкиња забранила свом кочијашу да је вози преко овог трга бојећи се да би стуб, под налетом ветра, могао да падне на њену кочију.

ЧАРДАК НИ НА НЕБУ НИ НА ЗЕМЉИ

ПО МОТИВИМА ИЗ НАРОДНИХ ПРИПОВЕДАКА

Стари светионик

Те среде у августу касно поподне, страховита непогода сручила се на јужну обалу Сицилије. Огромни, пенушави таласи су сé уз тресак и мумлање ломили о стеновиту обалу. Залутале капи су летеле и распрскавале се о зидове ретких рибарских кућица и понеког становника места који би се приближио мору да за часак осмотри побеснелу стихију.

Месташце Солино, ако се тако може назвати оних неколико рибарских страћара, стражарска постаја и две или три виле, спремало се да после непогоде почине и сутрадан дочека топле зраке сунца.

Редовне бродске линије пролазиле су већ одавно другим правцем, тако да је аутоматски електрични светионик узалудно већ десет година жмиркао, палио се и гасио по целу ноћ. Бродови који су пролазили много јужније вероватно нису ни примећивали његову слабашну светлост.

Али аутоматска направа на спруду није била једини претставник те врсте у Солину. На врху рта истуреног дубоко у море, налазио се стари велики светионик, онакав какве смо навикли да виђамо на цртежима старих књига: огромна кула са гвозденом округлом терасом на врху око куполе, где се налазио запуштени уређај за петролеј са чађавим стаклом.

Старац, како су мештани називали светионик, већ више од тридесет година није био у употреби. Једини његови посетиоци била су деца, која су се по гвозденим степеницама верала и играла се гусара, и стари некадашњи чувар светионика коме је могло бити више од осамдесет година.

Карио, како се стари чувар звао, седео је тога дана код свог пријатеља рибара, истовремено и бакалина Филипа, такође старијег човека. Као и сваке вечери они су играли карте и причали о старим временима. Овог пута су с времена на време бацали погледе на прозор, који је постао сасвим мрачан и кроз који би само у равномерним размацима синула светла тачка аутоматског светионика.

Игра се била отегла и како је стари Карио већ по четврти пут изгубио, он нервозно баци карте и промрмљавши љутито још једном погледа на прозор. Одједном му се учини да нешто није у реду. У првом тренутку није био свестан шта је у питању али кад поглед дуже задржа он схвати. Нагло зграби свог пријатеља коштуњавом руком за мишицу.

— Филипе,... Филипе... Погледај, више нема светлости... Светионик се угасио.

Као хипнотисани, два стара вука се загледаше кроз стакло малог прозора — у мрак. Ветар је постајао све јачи.

Подводни кабл који је долазио са копна мора да се под ударима таласа прекинуо и аутомат је престао да даје знаке живота.

Старо осећање дужности и одговорности према онима на пучини који се могу наћи у невољи, иако је то било готово невероватно, — надвладало је старост, страх од олује и свест да је то што хоће веома тешко.

Карио и Филип брзо су навукли тешке кишне кабанице и с фењерима и прегрштима луча изишли из колибе. Тешком муком су се кроз ветар и наносе воде почели пробијати ка старом светионику.

Требало је да он још једном оживи и да одигра можда најважнију улогу у свом постојању.

Двадесетак миља одатле пробијао се кроз таласе побеснелог мора брод „Калабрија“ од 1200 тона са својих 300 путника — излетника од којих су већина лежали у својим кабинама малаксали од морске болести проклињући тренутак када су кренули на ово путовање.

На командном мосту владала је ужурбаност. Први официр је сваког часа проверавао нешто на карти.

Дешавало се нешто непојмљиво. Брод који је због олује скренуо са редовног курса и који је још пре једног сата имао да наиђе на низ обалских аутоматских светиљки, пловио је кроз потпуну помрчину.

Нигде није било ни трага од добро познатих светлосних знакова. Упркос компасу и свему осталом, истина је казивала да капетан више није био сигуран где се брод налази, а таласи су све јаче ударали и преливали се преко прамца.

☆

Стари чувар светионика и његов пријатељ прибише се јаче уз стену да их огроман талас не одвуче са собом у море. Затим, користећи кратак предах стихије, наставише тешко дишући да трче ка старој кули која се сада налазила врло близу обавијена морском пеном и помрчином.

Требало им је добрих десетак минута да се попну уз зарђале степенице које су спирално водиле до врха и да продру до старинског уређаја са осветљавање.

На врху светионика још се налазио до четвртине напуњен резервоар са петролејем који сељаци због компликованости нису могли да исцрпе. Натчовечанском снагом Карио је успео да одврне скривену зарђалу славину.

Клокоћући петролеј поче да се слива у канал поред огледала а затим пошто је он био запушен, низ конструкцију куле.

Бацивши још један поглед на стару, драгу и од времена опустошену грађевину и тихо прешавши још једном руком преко рапаве гвоздене ограде, Карио викну Филипу да брзо силази, а сам наглим покретом разби фењер који је држао у руци и сручи га у велику бару коју је петролеј створио, а онда потрча и сам низ степенице.

☆

„Калабрија“ се налазила свега неколико стотина метара од првих спрудова када људи на мосту опазише са леве стране како јарка светлост нагло проби мрак.

— Светионик... светионик... — проломи се из свих грла.

Обала се налазила близу. Много ближе него што је и један од официра на палуби смео да мисли.

— Крмило... десно... десно. Машине лагано. Крма још десно...

Једна за другом разлегале су се оштре команде. Брод је био спасен.

Док су се стари чувар и његов пријатељ удаљавали од светионика који је буктао у пламену, нови налет ветра разби се о стару зграду као да и он одаје поздрав неустрашивом стражару. Још јаче распламсана ватра наставила је да гори до зоре.

РЕКОРД У РАШЋЕЊУ

Рекорд у брзини рашћења утврђен је недавно код једне врсте водене биљке хлореле. У току опита вршених у једном институту за астробиологију, хлорела је у току 24 часа повећала своју тежину — за хиљаду пута. При томе је трошила огромне количине угљендиоксида и испуштала исто тако велике количине кисеоника. Биљка је толиким интензитетом пречишћавала ваздух да је тиме стекла право на лет космичким бродовима. Наиме, њена улога у летовима у свемир састојала би се у томе да пречишћава ваздух у васионском броду и тиме омогући опстанак посаде. Додуше, за одржавање оваквог темпа рашћења, хлорели је потребно вештачко осветљење много јаче од природне сунчеве светлости.

АСОЦИЈАЦИЈА

Славни виолиниста Фриц Крајслер шетао се једанпут с неким пријатељем по рибљој пијаци. Пришавши једној тезги, на којој је лежала гомила бакалара, пријатељ му рече:

— Погледај сва ова отворена уста. Зар ти не личе на уши?

— Уши! — одврати престрављени виолиниста и погледа на џепни сат. За који минут треба да почне концерт на који сам потпуно заборавио!

ГАЛАНТНИ УМЕТНИЦИ

Пошто је стигао у Њујорк, чувени тенор Енрико Карузо је сазнао да се у истом хотелу налази и највећи амерички тенор Мак Кормик, који је допутовао дан пре њега. Та вест се брзо прочула међу хотелским гостима и сви су били нестрпљиви да виде како ће се ова два такмаца понашати при првом сусрету.

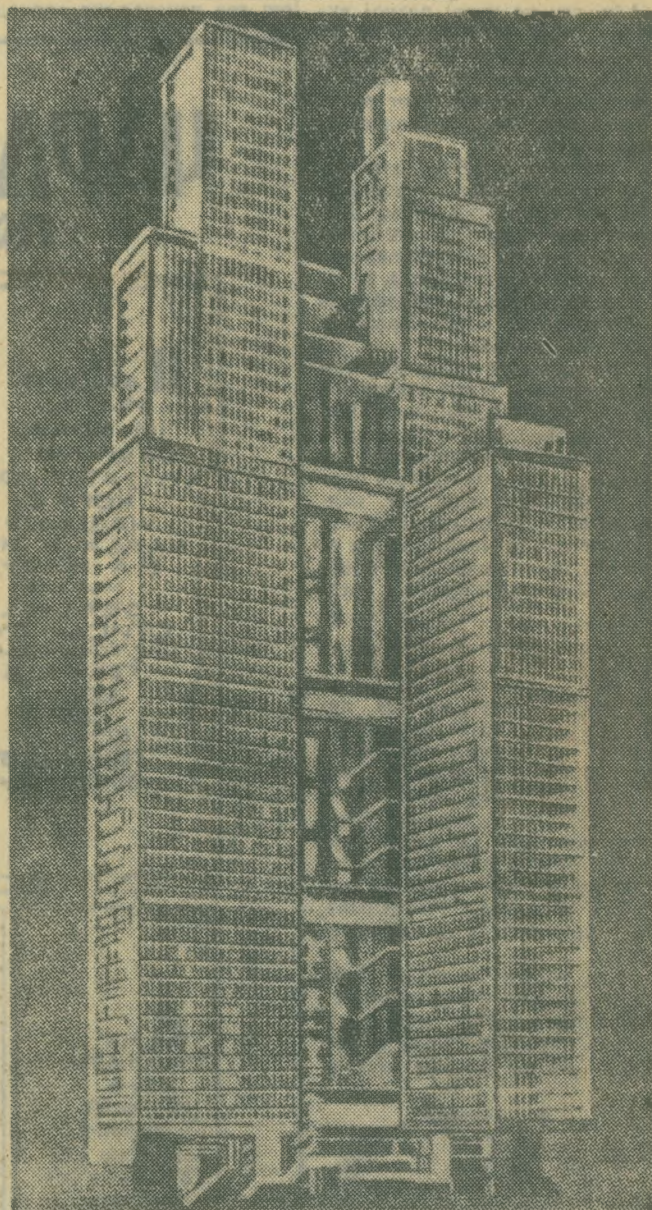
Дуго нису чекали. Док је Карузо пролазио предворјем, низ степенице је силазио Мак Кормик. Видевши Италијана, овај узвикну:

— Ево највећег тенора на свету!

— Како? — викну Карузо. Није ваљда истина да је Мак Кормик умро?

НА ОБАЛИ НИЛА...

На обали Нила, недалеко од Енегбе — између Асуана и суданске границе — откривена је ових дана једна 5.000 година стара египатска некропола с преко 2.000 гробова. Археолошка експедиција универзитета у Каиру откопала је досад око 400 гробова у којима је нађено 4.000 мумија. Многе од њих су у врло чудноватим положајима на основу чега се претпоставља да су овде сахрањени људи који су били убијени или пак живи закопани. Према мишљењу других стручњака ти људи су настрадали у неком страховитом покољу или од неке ужасне епидемије. У гробовима су нађени и разни грнчарски предмети, огрлице украшене рубинима, наруквице од седефа и други скупоцени накит. Ископавања се настављају.

СТАКЛЕНИ ОБЛАКОДЕР

У улици која из Париза води према Версају подиже се први француски облакодер у стаклу. Париски архитект Бернар Церфус је пројектант ове зграде од бетона, челика и стакла, у којој ће бити смештена управа француске механичке индустрије.

Зграда ће бити висока 250 метара и имаће 64 спрата, до којих ће 50 лифтова сваког дана превозити на радна места 16.000 људи. Поред великог броја канцеларија овај стаклени облакодер ће располагати великом салом за конференције са 3.000 места, ресторанима и великим бројем гаража.

На врху зграде налазиће се врт до кога ће се стизати за 90 секунди вожње лифтом.

КАКО СУ ПОСТАЛА ИМЕНА

Велика река

Кроз целу Бурму протиче од севера ка југу река ИРАВАДИ која извире на Хималајима а утиче у Индиски Океан чија је површина 30.000 км², већа од територије НР Македоније. Дужина реке Иравади има 2,150 км па су јој Бурманци сасвим оправдано дали име које у преводу значи „Велика река“. Пловна је на већем делу свог тока — 1500 км! У њеној долини леже највећи градови Бурме.

Град варвара

Трговачки центар са 19.000 становника и лука Британске Сомалије БЕРБЕРА добила је то име по латинској речи барбари која у преводи значи варвари, дивљаци.

Рајска долина

У преводу са шпанског језика то би било име великог града у Чилеу ВАЛПАРЕЗА, у коме живи око 240.000 становника. Иначе, он је позната лука у Јужном Пацифику и центар хемиске, металообрађивачке, кожарске и прехранбене индустрије.

ЈЕЛОВНИК НАШИХ СТАРИХ

У разним нашим крајевима различита је била исхрана. Зависила је у првом реду од економског стања становништва, затим од обичаја, онда, добрим делом, и од просвећености. Отуда је сасвим разумљиво да су се наши људи друкчије хранили у Босни и Херцеговини или у Лици од оних у Србији, а нарочито у Срему.

Ево неких података о начину исхране становника сремских села од пре сто година до почетка овог века.

Кувало се на огњишту, а земљани бокасти лонци стављани су око ватре. Чиније и тањири су такође били земљани, а деца су јела из дрвених чанкова дрвеним кашикама. Дрвене веће чиније су се употребљавале претежно за мешење теста и за прање судова. У већини кућа сви су јели из једне једине чиније, наравно без тањира. Многа домаћинства нису имала виљушака, а мало је било и ножева. Служило се углавном зубима и прстима.

При обеду су старији седели за столом или синијом, а деца на земљи, на банку или за својом синијицом. У прочељу је седео домаћин, са стране остали укућани према старости и уважењу, а у зачељу је била „редуша“ или „млада“. Она је увек стајала, јер је морала да послужује.

Лети се јело трипут дневно, а зими двапут. Јутарњи оброк звао се „фруштук“ (по немачком), подневни ужина или ручак, а вечерњи — вечера. Лети, кад су најдужи дани а раде се тешки пољски послови, онда би се око пет часова поподне мало „презалогајило“, и то се звало „ловра“.

Време обеду углавном се одређивало према сунцу и према послу.

Јела су била: пасуљ, кромпир, купус, зеље (лобода и масник), бундева, махуне (боранија), парадајз („јабучице“), салата, лук (црвени и бели), паприка и хрен. Месо (свињско, овчије и живинско), јело се само празником, недељом и кад су се обављали велики послови и то само у имућнијим кућама. Резанци са сиром и орасима, са луком, са гризом у млеку и с бундевским семеном, затим „тргањци“ у чорби и са кромпиром, ташци с пекмезом, гриз у млеку, на води и масти, цицвара (мандара) од кукурузног брашна (или, како се говорило, на projином брашну) и попара радо су спремани. Затим: „лучење (пихтије), чорба од парадајза, расола и киселица, и кокошија или говеђа супа. Спремани су затим: паприкаш, печење, кувано и суво месо, сланина, кобасице, крвавице и кулен, разуме се тамо где се могло и имало.

Од колача справљано је кисело тесто („штрудла“), гужвара са сиром, маком, бундевом, пекмезом и „чиста“, или гибаница са бундевским семеном. Осушено семе се истуца у ступи или авану, па се просејава кроз сито. То брашно се размути у води и њиме се мажу листови гибанице. Шећер се почео употребљавати тек доцније, али врло ретко. Био је скуп: килограм шећера — пола наднице!

У Срему се највише јео црни хлеб („напросто“), јер воденице нису могле да одвајају бело брашно. Зими се справљао хлеб са кромпиром и кукурузним брашном, а највећа сиротиња је јела проју. Ако је пшеница подбацила, па није могло дотрајати брашно до нове жетве, јела се и „јечменица“. Хлеба се обично пекло толико да га буде недељу дана, а уз њега су увек прављене и лепиње. Расечене напола „полутке“ звале су се „гуска“.

Свака кућа имала је наћве, дрвено корито, веће или мање према бројности породице, које се употребљавало само за мешење хлеба. Када се зими у топлој соби хлеб умеси и стави у саћурице да кисне, онда једно дете стане уз собна врата, отвара их и затвара, јер се соба, због теста, „не сме“ расхладити. То дете које „твариже“, прво добије „гуску“ када се испече. Али, лепиња се није смела јести док се хлеб не „зажари“ у фуруни.

У већини кућа сирће су справљали сами сељаци од „дивљака“ — дивљих, некалемљених јабука, — којих је свуда било по атару.

Оваква исхрана старих Сремаца и поред извесне своје примитивности, била је несумњиво добра, кудикамо боља од исхране становника многих наших економски неразвијених и заосталих крајева.

ДВА РАТНА ДРУГА

Давно је прошао вихор Првог светског рата. Њих двојица су из њега изишли као витезови Карађорђеве звезде. Десно је Рака Љутовац из Трстеника. Одликован је Карађорђевом звездом јер је као нишанџија на пољском топу у Крагујевцу оборио први аустриски авион који је 1915 године надлетао Крагујевац. Лево од њега је Драгић Поповић, резервни потпуковник и учитељ у пензији. Карађорђеву звезду је добио зато што је као артиљериски водник превео своју батерију преко врлети Албаније 1916 године до Јадранског Мора. Сусрели су се у Врњачкој Бањи и повели дугу причу о успоменама са крвавих стаза наше историје.

ЉУТЕ ЗИМЕ...

У старо време у многим нашим црквама и манастирима свештеници и калуђери бележили су податке о необичним природним појавама и њиховим последицама — великим сушама, сметовима, зимама, глади, ратовима, болестима и другим.

Тако, архимандрит Герасим Зелић који је путовао кроз Срем, бележи у своме „Житију“: „1788 године у другој половини марта ишао је снијег седам дана и седам ноћи непресјечно, страшан снијег и велико множество марве пропало је те године по Сријему. Снијег је нападао дебело коњу до трбуха“.

Сазнајемо да је 1788 била гладна година, а такође и 1794-95. Година 1801 била је врло родна, а 1817 владала је у народу опет велика глад.

Према једном запису у католичком манастиру у Шаренграду, у Срему, у мају 1836 године уништио је мраз све усеве, нарочито винограде, тако да те јесени није било ниједног грозда. Већ у септембру сељаци су пуштали стоку да пасе по кукурузном атару. Кромпир је био ситан као ораси, а купус као песница.

Необично је родило воће 1837, а већ три године касније владала је опет глад.

Страшна суша била је 1863 године, а следеће, пао је дебео снег још почетком новембра и није се топио све до марта. Сва пшеница се под њим сасушила.

Врло блага зима 1894-95 трајала је све до половине јануара. Воће је већ било пустило пупољке. Али тада је пао дебео снег, виши од једног метра. Затим се време пролепшало и снег почео да се топи, а онда наједном јаки мразеви су учинили да се по снегу ухвати дебела кора по којој су људи корачали и нису пропадали. Како се снег дуго одржао, људи су у атару копали по њему јаме да би жито добило ваздуха. Међутим, то је слабо помогло. Од јаке зиме пуцало је воће, и у шуми дрвеће. Све шљиве биле су се те зиме сасушиле.

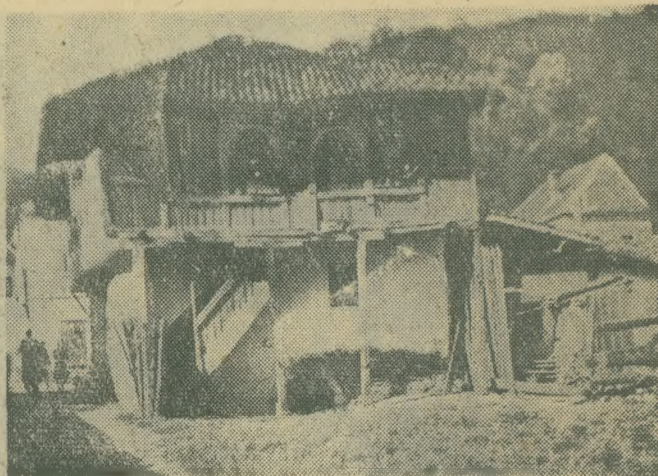
Крајња тачка наше земље

Север: Петровци-Шаловци (Мурска Собота — Словенија)

Југ: Ресен (Охрид) — Македонија

Исток: Берово (Штип) Македонија

Запад: Кобарид (Горица) Словенија

НАЈСТАРИЈА...

Када је Ивањица присаједињена Србији, кнез Милош је наредио да сви имућни сељаци зидају куће. Вучић Бојовић из Средње Реке подигао је једну од првих. Кућа и данас, после 120 година, постоји и чува се као старина.

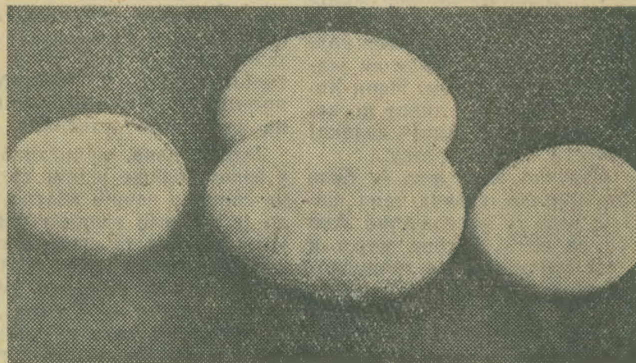
Ивањица се налази на огранцима Голије и Јавора, окружена је четинарском и буковом шумом. Некад се овде почео развијати сточарски центар, а Ивањица је и данас познат сточарски крај у коме има добрих јабука и шљива — будимки и пожегача. У околини ради шеснаест стругара. Развијено је и ћилимарство. Као туристичко-климатско место Ивањица има услова да се још више развије. У њеној околини налази се бања Прилички Кисељак, па Хаџи Проданова пећина, затим 9 великих храстова који су по народном веровању засађени у спомен девет Југовића, па Ариљска црква из 13 века са чувеним фрескама, а на јужној падини брда које се надвило над Ивањицом налази се гробница палих бораца из Народноослободилачке борбе око које су направљене стазе и пријатно шеталиште.

ГЛАВНА СРЕДИШТА...

Главна средишта металне индустрије у нашој земљи су: Железник (тешке алатне машине); Славонски Брод (локомотиве, вагони, трамваји, дизалице, багери и мостови); Марибор (велике челичне конструкције, мостови); Зрењанин, Осијек, Дарувар, Славонска Пожега, Тузла и Скопље (пољопривредне машине); Крагујевац, Марибор и Прибој (аутомобили); Љубљана (хидротурбине); Карловац (парне турбине и дизел-мотори); Загреб (индустриске машине за метал и дрво, парни котлови, вентилатори, машине прехранбене и текстилне индустрије, мотоцикли); Пула, Ријека, Краљевица, Мали Лошињ, Сплит, Корчула, Тиват, Трогир (бродоградилишта); Пула и Ријека (бродски дизел-мотори); Краљево, Крушевац и Смедеревска Паланка (вагони); Београд и Апатин (речна бродоградилишта) Ниш (рударске машине); Сисак (бешавне цеви); Копар; Загреб, Вогошћа, Суботица (Мотоцикли и скутери); Суботица (бицикли); Илијаш, Нови Травник, Крагујевац, Дарувар, Чаковец, Целље, Тржић, Младеновац, Вареш и Бања Лука.

РЕДАК ПРИМЕРАК

У селу Руђинцима, недалеко од Врњачке Бање, прошле године родио је и овакав, заиста редак, примерак кукуруза. На корену једне трске има ни мање ни више него 14 клипова. Сада се ова реткост налази у фризерској задрузи у Врњачкој Бањи.

ДВОЖУЧЕ

У селу Штулцу код Врњачке Бање у кући Мијушка Јеремића постоје кокошке које носе јаја са два и три жуманцета. Мијушкова снаја Олга продаје јаја на пијаци дупло скупље него друге жене, јер су и јаја дупло већа. У народу се овакво јаје назива двожуче.

Нова земља

Најјужније од четири јапанска острва са површином од 40,6 хиљада км^2 и око 13 милиона становника зове се КИУШИУ. Обале острва су разуђене, а земљиште планинско па има и вулкана. Клима је топла, тако да на острву има и тропских шума. У пољопривреди је од највећег значаја: пиринач, чај и дуван. На острву је развијена металургија, бродоградња и текстилна индустрија Главни град се зове Фукуока. Назив острва је јапански: киу — нов, шиу — земља, провинција, дакле: Киушиу — „Нова земља“.

Залив брежуљкастог града

На југу Балканског Полуострва из Јонског Мора залази 130 километара дубоко у копно КОРИНТСКИ ЗАЛИВ широк просечно 20 километара а дубок 750 метара и одваја од њега полуострво Пелопонез. Његов западни део зове се Патраски Залив. Прокопаним Коринтским каналом дугим 6,3 км, широким 25 м и дубоким 8 м спојен је 1893 године са Јегејским Морем. Име овог великог залива потиче од града „Korinthos“ — „Брежуљкасти град“.

МЕРИ КАСАТ

Кад је Едгар Дега угледао њене слике, узвикнуо је: „Какав цртеж! Какав стил!“ А више година пре тог сусрета, у њеној родитељској кући, у Америци, чуле су се сасвим друге речи: „Да у Европи учиш сликарство? Више бих волео да те видим мртву!“ То се бунио њен отац, један познати џентлмен викторијанске епохе.

Уверен да сви уметници воде неуредан, чергарски живот, отац се немилосрдно одупро жељама своје кћери. Али на задовољство многих љубитеља сликарства, Мери је успела да пронађе пут својим сновима: постала је прва жена у Америци која је стекла међународни углед.

У току двадесет година живота у Паризу није постала боем. У ред својих пријатеља убрајали су је Дега, Реноар, Мане, Моне и Писаро. Њен дух и интелигенција привлачили су у њен атеље разне славне људе, и сви који су је познавали били су једнодушни у одлуци: Мери Касат је цео свој живот посветила својој јединој великој страсти — сликарству.

Свакако зато што је била без порода, главна тема њених дела је материнство. Ако би се њени ликови мајки и деце упоредили са традиционалним претставама идеализованих мадона и сладуњавих анђела, видело би се колико су дубоко живи и људски. У домену материнства она открива један свет који, како је у то време критика наглашавала: „ниједна жена још није описала и ниједан човек неће бити у стању да га искаже“. У Народном музеју у Београду налази се — у одељењу америчке уметности — њена слика „Мајка и дете“.

Рођена у старој и богатој америчкој породици, Мери је подизана у луксузу. Била је још дете кад је њен отац, банкар из Питсбурга, са целом породицом отишао у Европу где је остао пет година. По повратку у Америку настанио се у Филаделфији и ту је његова кћи почела да се бави сликарством.

Студирала је у Пенсилванији, на Академији лепих вештина, јединој у Америци тога доба. Ученица је брзо савладала све што је стара школа могла да јој пружи. После доста борбе, 1868, кад је имала 23 године укрцала се са мајком на брод за Европу и стигла у Италију.

Студије почиње копирањем слика старих мајстора по италијанским музејима. Године 1872 излагана јој је прва слика у париском Салону, а затим се настањује у француској престоници коју ће тек по који пут напустити у току следеће 23 године.

За то време брзо напредује. Много црта и ради у бакру, а ту се уочавају и најмање погрешке. Нова техника јој доноси двоструку корист. Прво, у сликарству: цртеж добија у чврстини и јасноћи, друго, у бакрорезу постиже квалитет који ниједна жена није остварила.

Једног дана, приметила је у излогу радње једног трговца сликама нечије платно. Било је то дело импресионисте коме су се у то време многи смејали, а кога данас сматрамо једним од највећих уметника на свету — Едгара Дега. Нешто је снажно говорило Мери Касат са тога платна.

— Приљубила сам нос уз стакло излога, — причала је она касније, — јер сам хтела да што дубље продрем у његову слику. Од тог дана цео мој уметнички пут управљен је новим смером.

Под утицајем ове слике, Мерин талент се развио неочекиваном снагом. Кад је Дега први пут видео њене бакрорезе, није поверовао да их је начинила физички нејака жена. Дивио се цртежу, пожелео да се с њом упозна и потом је позвао да излаже са импресионистима. Тако се, једанаест година после доласка из Филаделфије, млада Американка обрела у групи европских уметника који су се налазили на челу уметности свог доба.

Бити импресионист, у оно време, значило је изложити се срамоти и омаловажавању публике. Неки критичари су чак сматрали да ова сликарка никако не заслужује ни њихов презир. Кад се најзад одлучила да приреди своју прву изложбу, имала је 46 година. Тек тада су француски колекционари почели да откупљују њена платна, али тиме није поправила мишљење чланова своје породице о свом сликарству. Портрет једног члана, који је она израдила, био је однет на таван, а данас се он налази у Метрополитен музеју у Њујорку.

Кад је први пут изложила своје слике у Сједињеним Државама, амерички критичари су се такмичили ко ће јој доделити више презира. Године 1899, пошто је допутовала у Филаделфију својој родбини, лист „Лецер“ је написао: „Мери Касат, сестра господина Касата, претседника Компаније за железнички саобраћај у Пенсилванији, допутовала је из Европе. Она је у Француској учила сликарство и власница је најмањег пекинеза на свету“.

Да би повратила ослабљени вид, путује по Америци, мање слика и више се посвећује литографији. Пошто је поново боље видела, сликала је још десет година а тада постала готово слепа.

Слике Мери Касат данас се сматрају веома значајним делима импресионистичког раздобља. Она је до данас најбоља сликарка Америке.

ГЊУРЦИ
У СТАРОМ ВЕКУ

У једној старој грчкој легенди прича се да су Скил и његова ћерка Хинда много допринели поразу персиске флоте која се 480 године пре наше ере приближила обалама Грчке. Смели гњурци пресекли су ужад којом су била везана сидра, а остало је довршила бура. Персиска флота доживела је страховити пораз.

Гњурање и задржавање под водом — једно од најстаријих занимања човека — има своју богату и славну историју. Сачувана су писмена сведочанства о старим племенима Ихтиофага, искусним пливачима и гњурцима, који су некад живели на обалама Персиског Залива, Црног Мора и у Западној Африци. Ихтиофаги су — пишу о њима древни грчки аутори — пливали вешто и брзо као рибе.

У старој Грчкој гњурци су се, за вађење острига, пурпурних шкољки, бакарне руде и сунђера с морског дна, служили кожним шлемовима и кожним цевима за довод ваздуха које су излазиле на површину, као и металним котловима којима су покривали главе.

Занимање гњураца сматрало се веома опасним. У многим крајевима ризик да се падне у зубе каквој ајкули био је толики да су бисерне шкољке ишли да ваде само преступници осуђени на смрт.

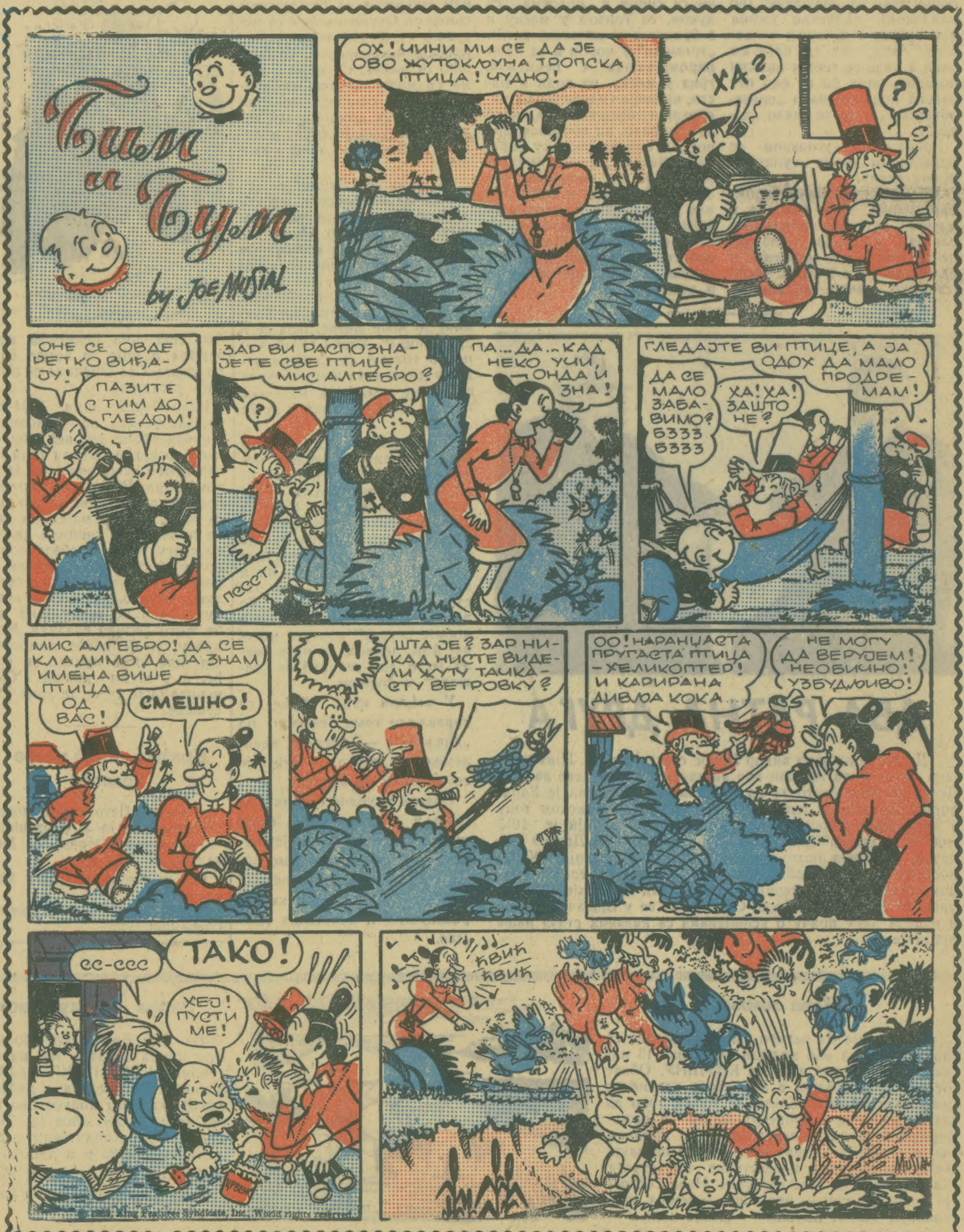
Гњурци су играли знатну улогу у тадашњим поморским ратовима. Они су не само причвршћивали сидра, мењали истрошену ужад и вршили оправке над подводним деловима брода, већ су служили као извиђачи, диверзанти и весисти.

При опсади града Сиракузе на Сицилији, Атињани су послали мале чете гњураца наоружаних кукама да извуку брвна побијена у дно која су спречавала атинским бродовима улаз у луку Сиракузе.

Становници града Пизе, коју су Атињани опсели, одупирали су се непријатељу захваљујући само гњурцима. Они су опседнутом граду, привлачећи се испод воде до његових зидина, достављали козје мешине напуњене храном.

У флоти старог Рима постојао је специјални одред гњураца. За одржавање веза са својом „петом колоном“, која се налазила у опкољеним градовима, Римљани су се служили гњурцима којима су везивали за руке танке оловне таблице на чијим су се површинама налазиле угравиране поруке. Али, Римљани су често долазили у положај да се бране од непријатељских гњураца. Тако је при опсади шпанског града Нумансије, да би се заштитио од гњураца, Сципион наредио да се прегради река Ебро нарочитим стубовима у које су били закуцани гвоздени шиљци и куке. Упркос томе, неколико непријатељских гњураца успели су да продру кроз ову препреку. И Јулије Цезар је често користио услуге гњураца.

У Средњем веку гњурачка вештина била је готово сасвим заборављена и тек с наступањем Ренесансе људи су поново почели да мисле о пливању под водом.

»БУДИ ОПРЕЗАН«...

И поред многих опомена исписаних на таблама, број несрећних случајева у француским фабрикама толико је велики да се морало прибећи другим мерама ради заштите радника од машина. Стручњаци су пронашли нов систем — кад се радник приближи машини фотоелектрично око покреће механизам у вези са гласноговорником. "Буди опрезан" — опомиње глас — "то је опасна машина немој сувише да јој се приближиш".

Године 1839 француски морепловац Димон д'Ирвил издао је својим морнарима следећу поруку:

„Потребно је да се што више приближимо Јужном полу. Сваки од вас добиће по сто франака награде ако пређемо 75-ти упоредник а за сваки нови упоредник, још по двадесет франака".

Храбри д'Ирвилови морнари, иако привучени привлачним обећањима, нису били у стању да мрдну преко 65 упоредника. Чак су једва успели да своја два брода изведу из смртоносних клешта ледених санти и да се искрцају на обалу Чилеа, где су потражили хитну помоћ против скорбута од

НЕКАД И САД

ОСВАЈАЊЕ ПОЛАРНИХ ОБЛАСТИ

кога је оболела већина момчади.

Наредна, 1840 година била је нешто срећнија за амбициозног морепловца, јер је 20 јануара допловио до непознате земље. Њене обале налазиле су се под снегом а једини становници били су пингвини.

„Одмах сам послао једног морнара да развије француску заставу на тој земљи где дотле ниједно људско биће није крочило нити ју је угледало пре нас. Према старом обичају, кога се нарочито Енглези држе, земљу смо заузели у име Француске... Церемонија се завршила како ваља, испијањем чаше вина" — завршио је свој извештај Димон д'Ирвил.

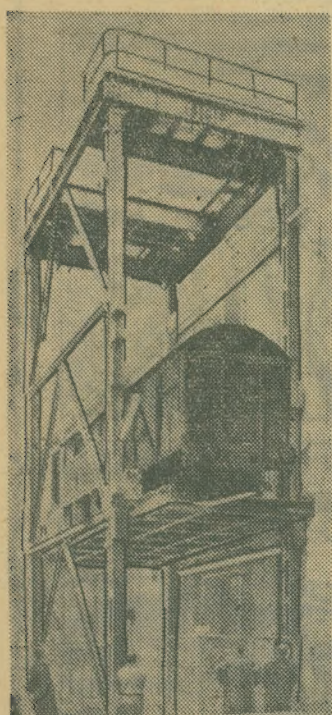
Овим открићем и подробно поднетим извештајем, Француска је постала власник Аделине земље коју је д'Ирвил назвао именом своје жене.

Тако су се некад освајале поларне области. А 117 година пошто су написани ови редови старог морепловца, започело је сасвим другачије освајање Јужног пола. Не за рачун једне земље већ од више удружених земаља у корист целог човечанства.

Од 1 јула 1957 до 31 децембра 1958 трајала је Међународна геофизичка година у којој је узело учешћа 66 држава са 30.000 научника и њихових сарадника. Њима је било стављено на располагање 4.000 научних станица по целој земљиној кугли: у великим градовима као што су Лондон, Париз и Москва, на поларном леду, у жарким пустињама као и на, за ту сврху преудешеним, бродовима. Помоћу специјалне радиослужбе стручњаци су стално могли да прате резултате других и да их упоређују са својима. Освајање Јужног пола сада пратио је, буквално речено, цео свет и кад се то упореди са усамљеним освајачима с почетка прошлог века, тек се тада види колики је напредак постигнут за последњих 150 година.

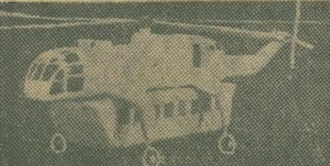
Све до 1875 године владало је правило да свака држава посебно врши испитивања непознатих површина земље и мора, па је исто то сматрано и за поларне области. Али, иако је аустриски морепловац Вајпрехт исте године открио арктички архипелаг коме је дао име Франц-Јозефова Земља он је дошао до закључка да напори појединачних географских експедиција не могу да донесу задовољавајуће резултате у упознавању поларних области. Зато је он први саветовао образовање међународних експедиција чији би чланови, снабдевени добром опремом, остали на Арктику целе зиме и удружено проучавали климатске и друге прилике. Његов предлог био је усвојен и прва „поларна година" била је 1882—1883. Тек педесет година касније, 1932—1933, одржана је друга поларна година. А 1950 учињен је предлог за трећу која би била 1957—1958. Том приликом нису све земље у исти мах послале своје експедиције у област Антарктика. Прва изучавања су започела још фебруара 1956 кад су стигли совјетски научници.

У току последње међународне геофизичке године савладан је велик посао. Сматра се да су научници 66 земаља утрошили неколико тона хартије да би исписали своје опаске а њихови апарати су утрошили много километара траке за механичко бележење података. Да се њихов материјал погледа и среди биће потребно, кажу, десет година.

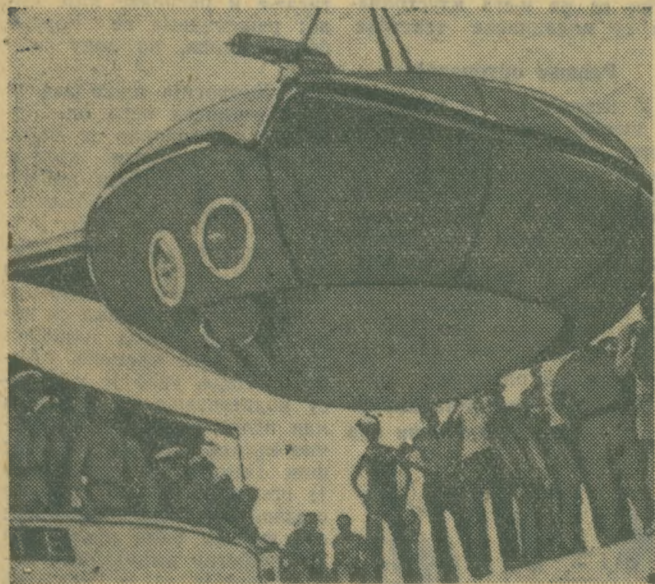
Подиже цео вагон

Теретна кола за истовар и утовар на горњим спратовима једног магацина тешка су 40 тона, али их електрична дизалица лако подиже. Чим се једна роба истовари, друга се утовара.

Жабље ноге

Овај хеликоптер вас потсећа на џиновску жабу која стоји изнад аутобуса. Конструисан је да носи пољске болнице, да преноси покретне радионице, пољске кујне, лакша возила или шест тона материјала.

Тацна која рони

Нови апарат за проучавање морских дубина, изум познатог француског истраживача Ива Кустоа, добио је име „тацна која рони".

„Тацна" с два члана посаде може да се спусти на дубину до 500 метара и да се креће под водом брзином од три километра на час. Нарочити механизам омогућује узимање проба с морског дна и њихово дизање на површину. Али, најзанимљивије на новом апарату је његов мотор чији су главни делови два покретљива канала. Јаки млазеви воде који из њих избијају чине да се апарат креће у благим трзајима.

Занимљиво је да се идеја о оваквом мотору јавила Кустоу у купатилу: ручни туш пао му је у каду где се, захваљујући води која је истицала, кретао.

»ПЛАВА БОЈА ПУСТИЊЕ«

Познато је да се боја морске воде мења. Раније се сматрало да те промене настају од разних материја растворених у води. Али и та претпоставка је исто толико без основа колико и друга по којој је плава боја мора одблесак неба. Сада је, пак, познато да боја мора зависи од веома сложених физичких процеса и настаје као резултат упијања или одбијања светлости.

При одбијању светлости важну улогу игра количина најсићушнијих организама који лебде у води: они стварају основу-екран од које се одбија светлост. Зато се може усвојити правило: ако је у води количина планктона велика боја је зелена или жуто зелена, ако је мања она је — плава. Познати хамбуршки океанограф Герхард Шот истиче да је „плава боја" карактеристична за морске пустиње. Изгледа чудно, али баш тамо где живот на копну због хладноће готово престаје, налазе се „зелена мора". Најкрупнија и најтежа животиња, кит, који достиже дужину до 30 метара и тежину око сто тона, који је осам пута дужи и 30 пута тежи од слона, најчешће се сусреће у хладним водама „зелених мора". Само ту он налази огромну масу планктона који му служе за исхрану.

„Плава боја пустиње" преовлађује у топлим морима: у Атлантском Океану јужно од 40 степена северне географске ширине, у Средоземном Мору, у екваторијалним деловима Индиског и Тихог Океана. Ипак је немогућно створити правило за боју морске воде према положају мора на земљи. Понекад се наиђе на плаву боју воде и у хладним морима и обратно — на зелену у тропским. Кад у мору уопште не би било сићушних животињица и биљчица (а то практично не постоји) вода би

потпуно упијала светлосне зраке и море би у том случају имало црну боју.

Време такође утиче на боју морске воде. За кишних и облачних дана море стиче сивооловну боју, док при јакој узбурканости постаје тамно. Посебан случај је боја морске воду у Жутом и Црвеном Мору. У првом настаје услед огромних количина леса (најфинијих честица прашине) које уносе реке, а у другом претежно од пустињске прашине коју доноси ветар, а у мањој мери од црвених алги у приобалном појасу.

ПЧЕЛЕ ПОБЕДНИЦИ

За време једне утакмице крикета у Јоханесбургу, у Јужној Африци, многобројни ројеви пчела напали су гледаоце и играче. Сви су се разбежали куд који, али сви нису били довољно брзи. Четири играча и три гледаоца били су тако изујedани да су пренесени у болницу.

Стене нам причају

ИСТОРИЈУ ЖИВОТА

Претстава о некадашњем животу на земљи најбоље се може створити проучавањем фосила — окамењених остатака давно изумрлих створења, које данас налазимо у стенама. Њихова историја датира од пре 500 милиона година. Стене још старије од ових су тако измењене да се ретко у њима може наћи траг ранијих облика живота. Међутим, живот мора да је постојао и милионима година раније, јер и ови, најранији фосили за које знамо претстављају већ сложене организме.

Утврђено је да су прва засад позната жива бића живела у мору. Многа од њих нису имала никакав заштитни омотач док су друга била у кречним љуштурама. Али ниједно живо биће тог раног доба није имало кости. У првих шест периода може да се прати распростирање живота из мора на земљу, и такође развој животиња које су летеле. Периоди, сви заједно познати као Палеозојско доба, или доба Старог живота, претстављени су цртежима на „временској карти". Бројке на десној страни сваке слике показују дужину времена (у милионима година) сваког протеклог периода, док бројеви у заградама означују када је он почео.

КАМБРИУМ

Ово је први геолошки период са добро сачуваним фосилима. Име му потиче од Камбрије, како се некада звала покрајина Велс, где су први пут стене са фосилима овог периода биле проучаване. Период је трајао 75 милиона година, а за то време одиграле су се многе геолошке и климатске промене. Познато је да су мале морске алге као и друге животиње живеле у води. Пронађене су морске медузе (1) и сунђери (2), али много карактеристичније животиње били су трилобити (3) названи тако због тела подељеног на три дела. Већина ових животиња великих од 2 до 50 сантиметара вукле су се по муљу. Неке су могле и да пливају.

ОРДОВИК

Мале црвене и зелене алге биле су још типичне биљке које су живеле у води. Организам трилобита био је врло прост, а ехинодерми (морски љиљани) (4) јављају се већ у обиљу. У плитким водама живели су велики брахиоподи (5). Животињски свет су сачињавали: сунђери, морски јежеви, остриге (6), а у плитким водама могли су се наћи и морски пужеви (7). Овај период је трајао 65 милиона година.

СИЛУР

Име овог периода потиче од једног племена које је живело у Велсу. Краћи од претходних, трајао је 48 милиона година, овај период је значајан по томе што је у њему почео развој многих важних животиња. Клима је била топла. Морске анемоне (8), корали (9) и морски љиљани (4) претстављали су врло распрострањен али једноставан облик живота. Брахиоподи (5) били су многобројнији, а таложењем њихових љуштура стварали су се морски гребени. Главоношци (10) имали су, у неким случајевима, дуге зашиљене љуштуре. Морски шкорпиони (11) достизали су и два и по метра и уништавали све друге животиње. Пре завршетка овог периода прве биљке почеле су да освајају копно.

НАЈСТАРИЈЕ СПОРТСКЕ ИГРЕ

На прве трагове спорта наилази се у средњо-минојској и позно-минојској периоди од 2100—1250 године пре наше ере. Почетком овог века вршена су ископавања на југу Крита где су пронађене необично уређене површине за које се сматра да су уствари прва игралишта и вежбалишта. Тако је у близини Фесте нађен терен дуг 25 и широк 30 м. Поравњен је био каменим плочама а у дијагонали се пружала стаза један метар широка и 20 сантиметара издигнута од површине.

Најранија позната спортска игра била је борба с биковима. Младићи су хватали бика за рогове и са њим се борили што је доцније претворено у праве борбе.

У Спарти је свако мушко дете чим напуни седам година одлазило у државна училишта да под надзором васпитача постане ускоро снажан и јак момак. Режим је ту био врло суров. Дани су се проводили у физичким вежбањима: трчању, бацању диска и копља, скакању, песничању и рвању. Храна је била једноставна а одевање скромно. Спавали су на земљи без икаквих покривача.

Када би младић напунио 18 година добијао је оружје и постајао пуноправан члан заједнице; учествовао би у походима и вежбањем одржавао своје способности. У Спарти је физичка култура била на првом месту док се за умно васпитање мање бринуло.

Напротив, Атињани су полагали више на културу, али ни спорт нису заборављали.

Гимнастика је обухватала скакање, трчање, бацање диска, песничање, рвање, пливање и борбу оружјем. Од ових грана највише се ценило трчање и то на кратким, средњим и дугим стазама. Кратка трчања су износила 192 м, средња 184 м а дуга 1.500 и 5.000 м. Осим ових била су такмичења у трчању под оружјем и „напред-назад“. Ово се изводило на стази од 44 метра. Трчањима се поклањала толика пажња да су Грци имали и покривене стазе да их не би рђаво време прекидало у вежбањима.

Највише се бацао диск (дискос) и копље. Диск се бацао из места (хеленски начин) а копље у даљину и то на одређени циљ. Скок у даљину је био једина дисциплина те врсте и скакач је имао у рукама нарочите предмете којима би замахивао да би добио залет.

Била је веома цењена комбинација песничања и рвања — панкратион. Борци би намотавали на шаке траке од коже на којима су била метална дугмад и тиме би се тукли. Такав ударац је био болан и борци су вежбали рефлекс да би их вешто избегавали. Дешавало се да се противник предавао пре него што би примио или дао иједан ударац. Ово је публика сматрала као велику вештину бораца.

Римско физичко образовање је нарочито познато по бацању копља и дискоса, скокова у даљину, панкратиона и јахања. Први пут се тада јавља игра лоптом. Оне су разне величине већ према томе какву игра захтева.

Атлетска такмичења су била одржавана чак и при верским свечаностима а 186 године пре наше ере Фулвије Нобилиор покушава да грчке игре пренесе у Рим, али у томе није успео. Тек је конзул Сула 80 године пре наше ере наредио да се Олимпијада одржи у Риму уз учешће најбољих атлетичара.

У Средњем веку долази до преокрета у физичком васпитању. Занемарује се трчање и скокови, јер су тада учествовали племићи у борбама или на коњима. Све више до изражаја долазе друштвене игре пре свега оне с лоптом.

Пошто је црква заузимала све већи утицај у животу људи а она сматрала као грех усавршавање и неговање тела, сем колико је било потребно због ратовања, то је и физичка култура почела да опада. Витешки турнири су били једина дозвољена спортска грана.

Касније, у 18 веку, почиње да се обраћа све већа пажња васпитању како психичком тако и физичком. Базедов отвара Филантропију у Дасау и Шнепфенталу где младићи вежбају: трчање, бацање диска, скакање, гађање, пливање и певање. Самим тим појављује се потреба за разним справама које су у почетку биле само разне мотке, греде, лестве и конопци. Физичко вежбање продире затим у све врсте школа.

Почетком 19 века Пер Херинг Линг ствара шведску гимнастику која је и данас основ за сва спортска достигнућа.

ТРЕЋИ НА ПЛАНИНИ

Walt Disney

Медицина кроз векове

УМЕТНИЦИ И АНАТОМИЈА

У Средњем веку читав човеков живот сматран је само као припрема за оно што ће доћи после смрти. Због тога је све што га је у животу сналазило сматрано за неважно: његове радости, болови и болести. Али дошла је Ренесанса и човек је опет постао центар света; уместо да размишља о небу и паклу, он је почео да проучава себе и свет око себе. Човечје тело готово преконоћ постало је предмет озбиљног проучавања. Уметници и лекари прегли су, руку под руку, да испитају „чуда“ људског тела.

У напору да повеже уметност и анатомију Леонардо да Винчи (1452—1519) израдио је величанствену серију прибелешки и скица о структури и раду човечјег тела и његових појединих органа.

Уз светлост свеће велики уметник извршио је сецирање преко 30 лешева у мртвачници „Санто спирито“ у Риму. Резултат тога рада претстављало је преко хиљаду цртежа. Намера Леонарда да Винчија била је да заједно с Марком Антонијем дела Торе начини од тих скица монументалну анатомску енциклопедију. На несрећу, његов сарадник је умро и њихов револуционарни план је пропао. Да су ови цртежи били тада објављени несумњиво је да би напредовање медицинске науке било знатно убрзано.

Да Винчи је „заобишао“ све што је о човечјем телу пре тога било написано и почео испочетка: с човечјим лешом као јединим „уџбеником“. Скицирао је све до најситнијих детаља. Пре но што би сецирао поједине органе убризгавао је у њих восак. Он је био први човек који је сецирао људски мозак и први који је описао мишиће и њихов рад.

Као и други уметници тог времена, Леонардо да Винчи је желео да упозна човека у свим његовим стањима и расположењима. Он је из уметничке и научне радозналости пратио осуђене преступнике чак до вешала да би могао да види и запамти њихова лица и тела унакажена страхом и самртним мукама. Покушавао је да открије емоционалне као и физичке квалитете људи.

Заједно са другим уметницима Ренесансе он је сликао човека у болести и пропадању. Захваљујући највише њима и лекари су стали да проучавају деловање болести на човечје лице и читаву његову личност.

Немачки сликар и гравер Албрехт Дирер (1471—1528), савременик Да Винчијев, послао је једном свом лекару аутопортрет на коме је писало: „Аутопортрет који показује бол у пределу слезине“. Претпоставља се да се уметник заразио грозницом-четвородневком кад је ишао да на обали Холандије начини скице једног уловљеног кита. Дирерови ученици наставили су да се баве изучавањем анатомије и угледајући се на њега илустровали су медицинске текстове

Рађање ортопедије

У петнаестом, а нарочито у шеснаестом веку, кад је барут ушао у општу употребу, бојна поља постала су праве кланице. Топови су наносили ране какве лекарима, док се ратовало хладним оружјем, нису биле познате. Ватрено оружје је, у погледу калибра и разорног дејства, постајало све јаче а ране које је оно наносило све теже и опасније.

У таквим ратовима хирурзи су постали неопходни пратиоци војника. Суочени с новим врстама рана, они се нису могли ослањати на искуства својих претходника, већ су сами морали да се сналазе. Времена за теоретисање и расправе није било; рањеницима се морало брзо помоћи, на лицу места.

— Хирургија више зависи од спретности него од брбљања, — говорио је Вирц, истакнути немачки хирург тог времена. Ратови вођени почетком 16 века „избацили“ су неколико изврсних ратних хирурга. То нису били учени лекари већ спретни практичари који су брзо стицали искуства и њима се користили. Један од највећих хирурга тога времена, Амброаз Паре, увео је у праксу подвезивање удова изнад или испод ране да би спречио велика крварења, а Ханс фон Герсдорф примењивао је притисак и средства за стезање органских ткива. Често су они били приморани да прибегну ампутацији. Забележено је да је Герсдорф извео преко 200 разних ампутација, и то без икакве анестезије јер се бојао последица опијања и успављивања. Међутим, мисија хирурга није се завршила на бојном пољу. У градовима Европе све су се чешће сретали људи које је рат убогаљио. Многима од њих могло се помоћи поновним ломљењем неправилно зацељених удова и њиховим исправљањем. То је био зачетак ортопедије, која је већ крајем 16 века заузела одговарајуће место у медицини.

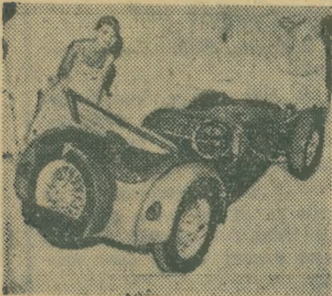
Да ли знате?

ИСТОРИЈА за протеклих милион година

Лењинградски Институт за геологију издао је географску карту квартерних наноса у Совјетском Савезу која претставља геолошку историју ове земље за протеклих милион година. Са ње се чита распрострањеност наноса морских, речних и глечерских остатака из овог доба. Овај значајни научни подухват предаће се први пут на увид страним научницима августа ове године на Међународном конгресу геолога који ће се одржати у Копенхагену.

☆

Велика француско-немачка повртарска изложба за коју се врше припреме још од јесени 1958 године отвориће се у Сарбрикену 23 априла ове године. Близу 100 баштована раде на изложбеном терену чија површина износи 50 хектара. Француски излагачи нарочито украшавају „Башту ружа“, „Башту далија“ и „Долину цвећа“. У великом делу изложбеног простора излагаће приватници своје узорке.

Можете и сами

У свету проналазака појавио се и овај модел малог спортског аутомобила. Ако умете и желите да се сами забављате, није потребно да узимате цео аутомобил, можете и делове, па их сами саставите за четири пет дана.

ВЕШТАЧКИ ГРАФИТ

Графит, чисто природни угљеник, познат је по својим многобројним користима у индустрији. Његова отпорност према високој температури је јасно одредила његову улогу: он је, поред осталог, најбољи омотач „носа“ летећих оруђа на великим брзинама. На несрећу он има два озбиљна недостатка: пропушта гасове и распада се при великом механичком притиску.

Већ неколико година амерички инжењери прате појаву: док се извесни гасовити слојеви богати угљеником разлажу на високој температури, угљеник се понекад таложи у облику графита али много чвршћег него што је обичан. Дуго времена ова појава је сматрана као проста лабораториска реткост, док није решено да се он производи вештачки.

Вештачки графит је чврста, тешка и непропустљива материја, нека врста црног порцелана. Назван је пирографит. Пет пута је отпорнији од обичног и то чак на температури 3700° Целзијусових. Откривена је и једна његова изванредна особина: преноси топлоту сто пута брже у оба правца која се налазе у равни главне површине него у окомитом правцу. Испитивања помоћу X зрака открила су узрок ове особине која се састоји у кристалној структури пирографита: атоми угљеника у њему су распоређени слојевито а разлика између атома у истом слоју је много мања него разлика између два слоја. Међутим, код обичног графита разлике између микроскопских кристала угљеника су исте у свим правцима.

КАД СЕ РОДИ 29 ФЕБРУАРА

Кад се погледа ова девојчица, рођена у Швајцарској, која је прославила 29 фебруара тек свој четврти рођендан, поховероваће се да је она чудо од детета. Али она није толико „напредна“ већ је ствар у томе што рођендан слави баш оног датума кад се и родила, а то значи сваке преступне године, дакле сваке четврте. На тај начин Христина је после свог четвртог рођендана постала већ пунолетна.

Свакако да је то рекорд своје врсте али не само њен, јер су на дан 29 фебруара рођена и многа друга деца широм света.

Израчунато је да се само у Швајцарској на сваких 5 и по минута роди по једно дете. Према томе Христина сваке четврте године добија још по 260 „сапатника“ који морају славити рођендан као и она — тек сваке четврте године. На слици је Христина Хагман после њеног четвртог рођендана.

ИСКОПАВАЊА У ЦЕНТРАЛНОЈ АЗИЈИ

У југозападном Таџикистану, недалеко од данашњег села Кунбилион, откривено је насеље из млађег каменог доба. На простору од хиљаду квадратних метара нађене су стотине предмета од глачаног камена. Фини камени комади су некад служили као ножеви, српови и друго оруђе. Овом приликом је први пут нађена добро глачана камена секира.

Према речима руководиоца археолошке групе, професора Окладинкова, неолитска цивилизација у данашњем Таџикистану у основи је друкчија од свих неолитских култура. Патос њихових колиба био је покривен врло финим слојем смесе гипса и пепела. Нађени су и карактеристични жрвњеви за млевење зрнасте хране.

Соба чудног новца

Највећа колекција фалсификованог новца налази се у једном закључаном одељењу Министарства финансија САД. У тој „соби чудног новца“, како је називају, има разноразних фалсификованих новчаница, у укупној вредности од пет милиона долара, које је временом открила тајна служба.

☆

Једна огромна челична кугла замењиваће неколико месеци главну уставу бране на једној од река у планинама Харза у Доњој Саксонији. Унета у корито за протицање воде челична кугла тешка више од једне тоне и превучена каучуком успешно ће зачепљивати отвор док се прочишћава канал. Куглу је поставило једно гњурачко предузеће из Хамбурга на дубини од 135 метара.

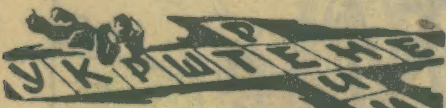
МИНИЈАТУРНИ СКУТЕР

Овај скутер направљен је од алуминијума. Снабдевен је мотором од 1,32 коњске снаге. Може да се креће брзином од 18 километара на час, а лако се спакује и у торбу.

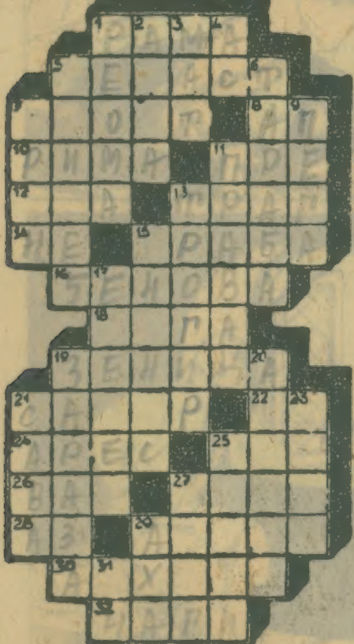
Последице неуредног варења

Сваког дана разне жлезде, распоређене у органима за варење, луче 8 до 10 литара воде коју одмах упија цревна слузокожа. То је у правом смислу речи циркулација слична крвотоку. Довољно је да се деси обичнији поремећај органа за варење па да се и ова циркулација промени и организам почне да губи своју воду. Дијареом се излучи из организма до 8, а повраћањем до шест литара воде. Ако је човек уз то гојазан, није потребно много па да дође до крупних поремећаја у организму.

Водоравно: 1) наша река; 5) место на Јадрану; 7) удружење истоврсних предузећа у капитализму; 8) скраћеница за аутономну покрајину; 10) слик. срок; 11) раније; 12) река у Сибиру; 13) отисак стопала; 14) негација; 15) источњачка кола на два точка; 16) град у Италији; 18) део тела; 19) индустриски град у Босни; 21) град у Белгији; 23) скраћеница за плурал; 24) римски бог љубави; 25) јудејски цар из IX века п. н. е.; 26) стара српска престоница; 27) спортско друштво; 28) слово старословенске азбуке; 29) врста папагаја; 30) име енглеског државника из 18 века (Берк); 32) неодевени.

Усправно: 1) обољење мишића и зглобова; 2) мушко име; 3) шаховски термин; 4) првак; 5) град у Македонији; 6) врста ограде; 7) престо; 9) мрља; 11) смер; 13) место на Јадрану; 15) личност из грчке митологије, узор мушке лепоте; 17) ветар (грчки); 19) инфекције; 20) бесмислица, глупост; 21) наша река; 23) река у Чехословачкој и Немачкој; 25) варварски народ који је опустошио Галију; 27) геометриска слика; 29) узвик нестрпљења; 31) два сугласника.

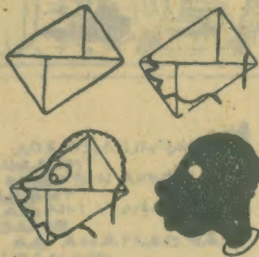
РЕШЕЊЕ ИЗ ПРОШЛОГ БРОЈА

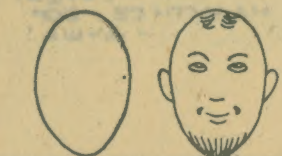
Водоравно: 1) Вује; 5) бусола; 7) Маљен; 8) га; 10) алов; 11) Сар; 12) Кан; 13) „Леда“; 14) сс; 15) кумис; 16) Трогир; 18) алат; 19) именик; 21) звоно; 22) ак; 24) рано; 25) Ољо; 26) Ана; 27) Орел; 28) ке; 29) Азања; 30) Цетиње; 32) саме.

Усправно: 1) бульон; 2) усев; 3) јон; 4) ел; 5) баласт; 6) Агадир; 7) Макс; 9) Арас; 11) Семити; 13) Лугано; 15) колено; 17) Рамона; 19) Иванец; 20) каљење; 21) зрак; 23) Кола; 25) Орање; 27) Озим; 29) ата; 31) ес.

ДЕДИНЕ ВЕШТИНЕ

ЗА МАЛЕ ЦРТАЧЕ

Нацртаћете врло лако ако пажљиво пратите како се додаје која линија.

ЗАГОНЕТКЕ

Реч двосложна, али када
Прво слово с ф замени
Једна птица биће тада
Коју сваки гурман цени.
Ипак своју вредност има
И кад прво слово чува,
Тад је суд од бакра, лима
У коме се пекмез кува.
(Фазан-казан).

Сточна болест, ал' се лечи,
А коњ када крај ње стане
Тада значи тихе речи
Кад се нешто неком шане.
Шапат-Шап-ат).

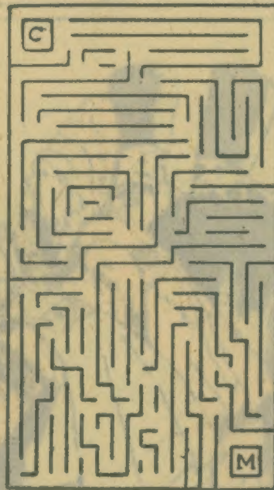
Једна урма цела
И каве три дела
Биће пуна здела
Једног масног јела?
(Кавурма-Кав(а)-урма).

Реч малена, значи група стења,
Ал' последње слово ако мења
Биће са В храна нашег тела,
За Њ ствар је ал' не сасвим цела,
Са К спада у острва наша
А са Т се ломи као чаша?
(Крш-крв-крњ-Крк-крт).

Реч двосложна град је Срема,
Ал' кад прво слово нема
Тад је земља из дубине;
А кад крајње слово скине
Створиће се течност тада
Што у љута пића спада.
Без првог и крајњег слова
Биће памет човекова?
(Рума-ума-рум-ум).

Реч је ова предњи део лађе;
Али нова значења ће стећи
Кад промене првом слову нађе:
Са В биће желудац пилећи
Са З служи тестери да струже
Са Р — тим се сви носеви служе?
(Бубац-бубац-зубац-рубац).

ЛАВИРИНТ

Како ћемо доћи од слова М до слова С?

ОД ТАЧКЕ ДО ТАЧКЕ

...изумрлу животињу пећинског лава често називају и тигролавом, јер је у грађи скелета имао особине и тигра и лава. Назив „пећински лав“ није уосталом ни тачан, јер ова животиња није обитавала у пећинама, већ у равницама и предгорјима планина.

...у Кремљу постоји један топ тежак 80 тона и стар 375 година из кога досад није испаљена ниједна граната. Недавно су овај топ преместили на друго место, опет у Кремљу, у близину огромног, 200 тона тешког звона, јер је терен где се досад налазио почео да попушта.

...тајфун, име за једну врсту тропског ветра, постало је највероватније од кинеских речи „тај“ — велики и „фин“ — ветар.

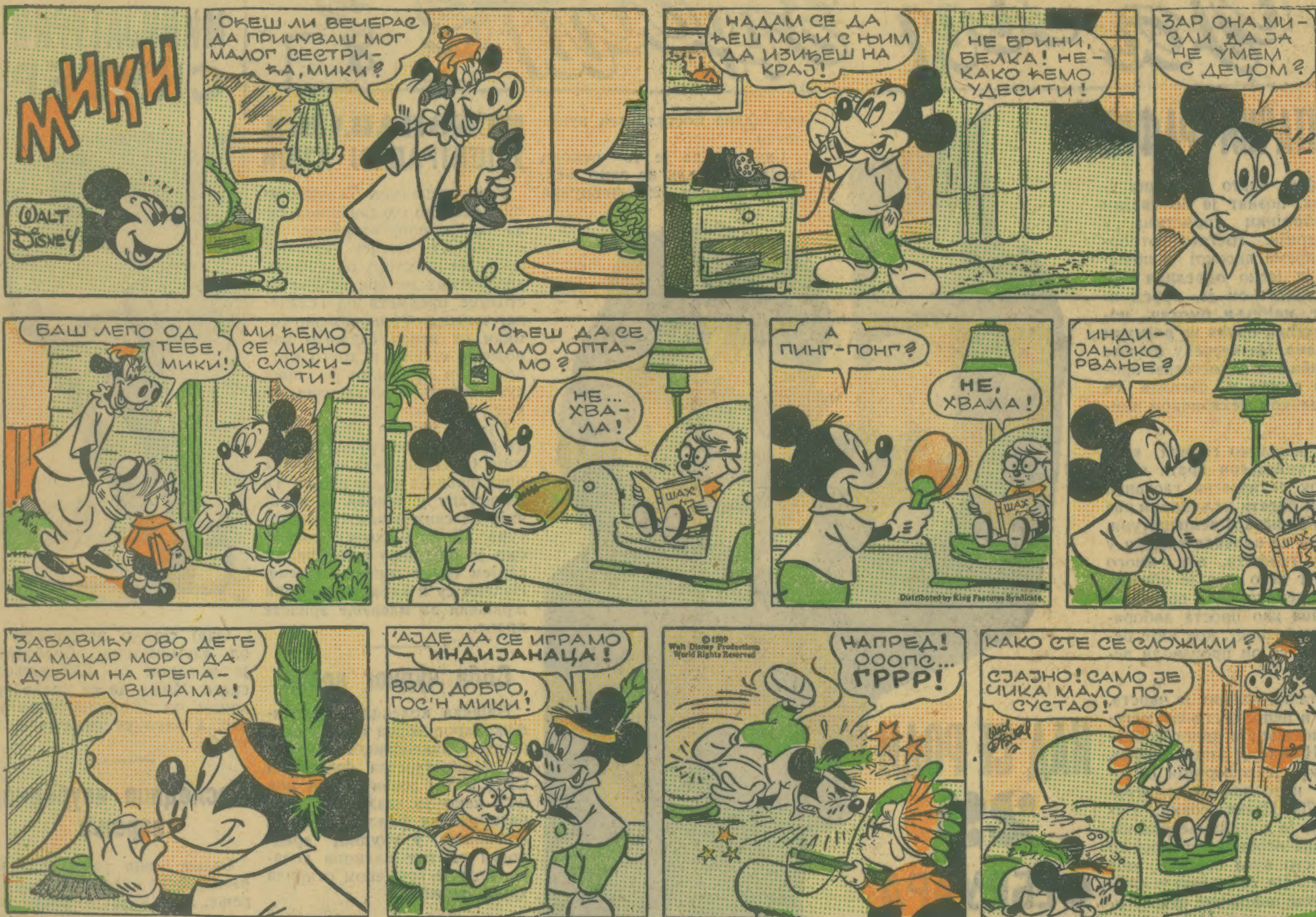
...пиџама, назив за једну врсту ноћне одеће, потиче из урду-језика где гласи паеџама (пае = нога и џама = одећа).

...монета, израз за новац, постао је по храму Јуноне Монете у Риму у коме је новац кован.

...биљка мимоза, позната по томе што при најмањем додиру склапа своје листиће, пореклом је из Бразилије.

...да би достигли пун узраст нојевима су потребне три године.

ДА ЛИ ЋЕ ОНДА БИТИ ЈЕВТИНИЈЕ

Шиља хтео да му један познати сликар изради портре па га упитао колико ће го стајати.

— Направићу вам одличан портре угљеном за пет хиљада динара.

— А ако вам ја дам угљен, колико ће онда стајати? — запитао је Шиља.

РЂАВ ПУТ

Болесном Паји је рекао лекар:

— Ако сте се држали рецепта који сам вам дао прошли пут, требало би да вам је боље.

— У то сте уверени? Е, да сам се држао њега већ бих два дана био покојни, јер сам ваш рецепт бацио кроз прозор.

ПИТАЊА И ОДГОВОРИ

Шта је Лорелај?

Ко су били Тридесеторица тирана?

Шта су илипе?

Где се налази Косељска Река и по чему је занимљива?

Шта су ксеније?

ОДГОВОР:

ЛОРЕЛАЈ је стена на обали Рајне. По старогерманском веровању на тој стени живела је нимфа са тим именом, која је певањем мамила

бродаре и разбијала им бродове о стену. Опевао ју је чувени песник Хајнрих Хајне (1797—1856).

ТРИДЕСЕТОРИЦА ТИРАНА били су чланови олигархиског савета, коме су Спартанци предали власт у Атини, после своје победе у Пелопонеском рату 404 године пре наше ере.

ИЛИПЕ је дрво или шибље чије ткиво садржи млечни сок, а мрко, чврсто и сјајно семе има доста уља, које је познато као галамово или бамбуково уље. Расте у Источној Индији и Малајском Архипелагу.

КОСЕЉСКА РЕКА је притока Охридског Језера, дуга 40 километара. Извире с Плакенске Планине, а улива се северозападно од Охрида. Занимљива је по томе што се у средњем току зове Опејићка Река, а у горњем Мокрешт.

КСЕНИЈЕ је збирка сатиричних епиграма у хексаметрима којима су се Гете и Шилер обрачунавали са савременицима (1796).

Одговорни уредник Стојиљко Стојиљковић Београд Македонска 31 — Издаје и штампа „Политика" штампарско издавачко предузеће Београд, Македонска 31 — Текући рачун број 101 707/1 82. Поштански фах 124. — Претплата за нашу земљу: годишња 900 полугодишња 450: за иностранство: годишња 1.200 полугодишња 600 динара — Рукописи се не враћају.